

चांदोबा

फेब्रुवारी १९८०

ए. मदनकुमार, बरमपुर

प्र.: भय वाटते तेन्नां लाती जोराने धडधड का होते?

उ.: माणसाच्या शरिरात मृदासायाच्या छाती कुडलीच्या देवही वाजुता दोन रंध्री असतात त्यांना 'एड्रिनलीन' रंध्री म्हणतात. या रंध्रीला बाहेरला व आतला असे दोन पदर (कांथासारखे) असतात. शरीराला गरज असेल त्याप्रमाणे या रंध्रीतून निरनिराळ्या प्रकारच्या द्रव पदार्थांचा स्वाव होतो.

कोणत्याही कारणांने हा स्वाव कमीजास्त झाला की आरोग्याला धक्का येतो. माणसाला आकस्मिक पण अयादी मनोविकार तीव्र प्रमाणात आले की 'एड्रिनलीन' रंध्रीच्या आतल्या पदार्तातून 'एपिनेफ्रिन' नावाच्या पदार्थाचा आवा 'रक्त'त मुरू होतो. त्याचर पन्थ्याम काम घुटणे शक्यचि लक्षणांचेबरोबर छातीत धडधड होणेमुद्धा मुरु होते.

चि. कैशवतरायण, व्यासरपाडो

प्र.: सूर्याच्या विविध दिशांता ग्रह असतात. परंतु सर्व ग्रह सूर्याच्या एकाच दिशेला असते तर परिणाम काय झाला असता, कृपा करून सांगावे.

उ.: काही वर्षांपूर्वी अष्टग्रहांचा समूह सूर्याच्या एकाच दिशेला येणार म्हणून व परिणामी समुद्र उसळून सर्व ग्रह मातीने खोक होणार अशी अफवा उडाली होती. पण काही एक झाले नाही. अफवा उडविणारे व अफवा ऐकून गावे सोडून पळून जाणारे सर्वच जगाच्या धट्टेला पाळ झाले. पृथ्वीच्या निसर्गाबद्दल होणाऱ्या गोष्टी, म्हणजे प्रलय, भूकंप, उल्कापात, ज्वालामुखांचा लढावा वाहू लागणे नगरे होतच असतात. परंतु त्यांचा ग्रहांशी काय संबंध असतो, हे कोणी सांगू शकणार नाही.

असे असूनही सुमारे ५८० वर्षांनी एकदा सर्व ग्रह सूर्याच्या एकाच बाजूला एका रेषेत जसे होणार म्हणून इतिहासात अनेक वेळां सुद्धी विचारलेत सगळे झाले असणार. म्हणून काय होते, हे इतिहासाच्या आधारे कळण्यासारखे आहे! बहुतेक काही होत नसावे. जर काही घडने असून, तर

[७८]

म्हावारे माकड बराच वेळ बोक करीत राहल्यावर विचार करू लागले— "त्या दिवशी त्यांनी मी सांगितले ते एकल नाही, म्हणून त्यांची ही दुर्गत झाली. त्या दुष्ट राजावर मी कसा तऱ्हेने मूढ उगवायचा? आपल्या बशावर झालेला अन्याय मोतीने किवा स्वाधीने जे सहन करतात ते तोडू होत, असे सांगतात. माझ्या बशाचा सर्वतास झाला त्याचा प्रतिकार झालाच पाहिजे!"

सुद्ध कदा उगवापचा याविषयी विचार करीत ते माकड अरण्यात घणवण फिरले. किती फिरले तरी काही युक्ती सुचली नाही. त्या दिवशी कडक झर पडले होते. त्याला तहान लागली. पाण्याच्या शोषार्थं हिडत ते एका कमळे असलेल्या सरोवराजवळ पोचले. तेथे सर्व निजंन वातावरण

होते, तेच शोषयाचे भासत होते. ते लक्षपूर्वक पाहण्यावर एका गोष्ट त्याला कळली. पाण्याच्या बाजूला जाणाऱ्या पात्रांल्या खुणा दिसल्या, परत येणाऱ्या दिसल्या नाहीत.

तक्कीच या सरोवरात मगरी असल्या पाहिजेत. पाणी प्यायला येणाऱ्या प्राण्यांना घटक त्या तक्कीच खात असणार. म्हणून आपण पाण्यात घावदेखील न ठेवता कमळाच्या देठाच्या मदतीने पाणी प्यावे. असा विचार करून म्हातान्या माकडाने पाण्याच्या पातळीपासून उंच काठावर चढून काठीने कमळाचा बेल पाण्याबाहेर ओढला आणि कमळाच्या पोकळ देठाने पाणी पिऊ लागले.

त्याच वेळी एका यक्षाने पाण्यावर होके काढले. त्याच्या गळ्यात एक बरपदमुत हिऱ्याचा हार होता. तो म्हणाला— "या

सरोवरात पाय ठेवणारा प्रत्येक प्राणी माझा आहार होत आला आहे. तू बुद्धिमान दिसतोस. म्हणून तू पाण्यात पाय ठेवला नाहीस. तू पाणी पितो आहेस त्यात तुझे वातुपंब कळते. तुझी हुशारी पाहून मी खूप खाली आहे. तू काय वाटेस ते मागून घे. मी देतो."

माकडाला एक विचित्र कल्पना सुचली. त्याने विचारले—“तू एकदम किती प्राण्यांना खातोस?”

“पाण्यात फक्त पाऊल पडले की गुरे, मग लक्षावधी प्राणी असले तरी मी खातो. पाण्याबाहेर माव मी कोरड्याचोही बरोबरी करू शकणार नाही.” यश दिव्याळा.

वाहे. त्याचे सैन्य व सर्व परिवार माझा वाघ आहे. तू आपला हिऱ्याचा द्वार मला एकदा दे. मी तो राजाला देणवीन. त्याच्या लोभाने तो सैन्य तुझ्या वा सरोवरात येईल व तुला अन्नापास खूप आश्चर्य मिळेल.” माकड म्हणाले.

यश ते ऐकून खूप आला व आपला द्वार माकडाला देऊन म्हणाला—“मित्रा, त्या सर्वांना तू ढोकेर इकडे घेऊन ये. मी तसला आहार पूर्वी कधीच खात नाही. आपली मेकी कायमची होईल.”

माकड तो द्वार शेत्यात घालून राज-वाड्यासमोरच्या प्रदांगणात गेले आणि सर्वांना दिसेल अशा तऱ्हेने एका झाडावरून हुसत्या झाडावर उड्या मारू लागले. राजाच्या तोंकशांनी त्याला पाहिले व म्हणाले—“वानरराजा! इतके दिवस कोडे होतास रे? तुला तों हिऱ्याचा द्वार कोडे मिळाला? शूराहून जास्त वैजस्वी आहे तो.”

“येथून जवळच अरण्यात एका गुप्त-स्थानी कुबेराचे आपले ऐश्वर्य लपवून ठेवण्यासाठी एक कपड्याचे सरोवर निर्मिले आहे. रविवारी सकाळी त्या सरोवरात जो कोणी स्नान करतो त्याला कुबेर आपला पाहणारा घालून स्नान करून वाढते

सक्यात वाढतो.” माकड म्हणाले. ती मोठे राजाच्या कानावर गेली. त्याने लगेच माकडाला बोलाविले व विचारले—“वानरराजा! तू म्हणतोस ते खरे आहे ना? त्या सरोवरात स्नान करणाऱ्याला खरोखरच रत्नहार मिळतो का?”

“महाराज, आपणाचा माझ्या गळ्यातला द्वार दिसतोच आहे! असा द्वार हवा असल्यास आपण माझ्या बरोबर काही जणांना पाठवून घ्यावे. मी ते सरोवर राखविता.” माकड म्हणाले.

राजा मोहाला बळी पडला. तो माकडाकडे म्हणाला—“आणखी कोणाला काय पाठवायचे? मीच सकुटुंब सपरिवार स्वतः येतो स्नानासाठी. इतक्या थोड्यावेळात कुबेर सर्वांना रत्नहार देईल का?”

“कुबेराकडे तुम्ही वेव्हाही जा. समुद्र किमान्यावर जसे वाळूचे ढीग पडलेले असतात तसे त्याच्याकडे रत्नाचे ढिगारे पडलेले असतात.” माकड म्हणाले.

“तर मग ठरलं. मी येणार!” असे सांगून राजा आपल्या राग्यांना तों आनंदाची शक्ती कळवायला गेला.

रविवार उजाडला. सूर्यादयाची वेळ होती. राजा, सर्वे राण्या, राजाचे सर्वे बरोबरी व मंत्रिकादे, सत्तेल्याचे अधिकारी

व पशवेचतज आणि प्रमुख नागरिक त्या सरोवरात स्नानासाठी निघाले. म्हाताऱ्या माकडाला तर राजाने स्वतःच्या मांडीवरच पालखीत बसवून घेतले होते.

मोहा, लोभा! तुम्हांला समस्कार असो! तुमच्या प्रेरणेने मोठे मोठे धोमंतही बुद्धिभ्रष्ट होऊन कामे करतात, भयंकर बरण्यातही जातात. शंभर शंभर सोन्याचे वाडे असणाऱ्याला हजार वाड्यांची इच्छा असते. हजार वाडेवाला लक्ष वाड्यांचा मालक होऊ पाहतो. लक्ष वाडे असणारा राज्यच मिळावे म्हणून पाहतातो. राज्य असणारा सर्व जगच जिंकण्याची आशा धरतो. ते मिळाले तर निजोकाची हवा त्याला असते.

पार्वक आले की कस पिकतात, तोंडाचे बोळके होते, बोळपाना विराज नाही, कानांना ऐकू येत नाही, परंतु त्याच्या मनातली आशा मात्र सिल्ल्या पुनतीच असते.

सरोवराच्या कातो पोचल्यावर माकड राजाला म्हणाले—“सूर्यविज क्षितिजावर अर्धे येईल त्या वेळी सदांनी पाण्यात गिरायला तयार रहावे. तोच ठीक मुहूर्त आहे. सदांनी पाण्यात उतरावे. सर्व बाहेर परत आल्यावर आपण व मी पाण्यात उतरू. मी आपणाला एका गुप्तस्थानी घेऊन जाऊन कुबेराकडून अत्यंत मूल्यवान रत्नहार देवदीन.” राजाने ते ऐकून आनंदाने वान डोलविली.

सूर्यविज अर्धे क्षितिजावर येताच राजा व माकडाशिवाय बाकी सर्व पाण्यात उतरले. परंतु बराच वेळ झाला तरी त्यांच्यापैकी कोणीच परत न आलेला पाहून राजाने विचारले—“ह्यांच्यापैकी कोणीच परतले नाहीत की रे?”

माकडाने लगेच एका वडाच्या आडावर उडी मारली व म्हणाले—“दुष्ट राजा,

तुम्हाला सर्व जेवण व गरजेसाठीचे वस्त्रां खाऊन टाकले आहे. तु आरव्या घेण्याचा आजार बरा करण्यासाठी माझा सर्व अनुयायांना निर्दयपणे ठार केलेस आता माझी पत्नी आहे मी तुझ्या सर्व अनुयायांना निर्दयपणाने माराला भक्षण होण्यासाठी वा सरोवरात तुझ्या करवीर पाठविले. मी हा तुझ्यावर सुड उगविला. तू राजा आहेस म्हणून तुला मी सोडले. तू आजन्म हे दुःख सहन कर आणि केलेल्या पापाची फळे खा. ठोक्यास ठोसा! होच आमच्या माकडाची नीती आहे! आम्ही माणसांचीच नक्कल करतो. तू मासा बेश निर्मुळ केलास, मी तुला निर्वेश केले.”

राजा ते ऐकून दुःखीकण्टी होऊन पायी परतला. राजा निवून गेल्यावर बस सरोवरातून बाहेर होऊ काढून म्हणाला—“काय उत्तम काम केलेस रे, माकडा? तू आपल्या शत्रूचा नाश केलास. रत्नहार मिळवितास व एक मित्रही मिळवितास!”

माकड आनंदाने जंगलात निघून गेले.

अनृतक मांत्रिक

[१८]

[मायाजी मर्कटाने जितकेतू राजाला राजधानीवर घेत असल्याच्या संकटाची पूर्वसूचना दिली. राजधानीवर चालून येणाऱ्यात एक राक्षसही वसत्याचे ऐकल्याबरोबर राजाने मायाजी मर्कटाला आपला सखा समज. मंत्री जीवगुप्त तलवार उपसून मर्कटावर धावला. मर्कट मंड्याची तलवार फेकून देऊन आपली तलवार उपसून म्यानेत धावला. पुढे]

मायाजी मर्कटाला तलवार उपसून जीवगुप्तावर बार करायला निघालेला पाहून दरबारात हाहाकार उडाला. राजा जितकेतू लगेच पुढे येऊन मर्कटाचा हात घरीत म्हणाला—“मर्कटामात्या! अशी धाई करू नकोस. दरबारात रक्तपात झाला तर जो राज्याला अशुभ आहे. शिवाय जो जीवगुप्ताला शिरच्छेदाची शिक्षा दिली आहे. त्या हुकूमाचे पालन झाले पाहिजे.

त्याचा अधिकार राज्याचा जो मुख्य चांडाळ आहेच त्याला आहे!”

राजाने तसे म्हटल्यावर मर्कटाने आपली तलवार म्यानेत ठेवली व दातभोठ चावीत म्हणाले—“कापरे, जुन्या भ्रंश्या! तू कातां घर वाचलास. तरी तू आतांच्या आतां राज्याच्या हद्दी बाहेर निघून जा.”

जीवगुप्ताने, मर्कटाने त्याची साली पाडलेली तलवार उचलून म्यानेत ठेवली

आणि एकदा रागाने मर्कटाकडे आणि नंतर राजाकडे पाहून म्हणाला—“महाराज म्हणताहेत की त्यांनी मला गिरजेदाची मित्रा केली आहे आणि हे मर्कट मला देऊ सोडून जा म्हणत आहे” असे म्हणत प्रमुख नागरिकांकडे वळून म्हणाला—“प्रमुख नागरिक हो, आतां मी काय करावे, म्हणता. महाराजांचा हुकूम मोठा की या मर्कटाचा?”

सभेतले नागरिक राजाज्ञा बरोबर म्हणावी की मर्कटामाथ्याने म्हटले ते बरोबर आहे म्हणावे, या विचारात सांगेपुढे करीत असतां सामंत सूर्यभूपती राजाला तसंकार करून म्हणाला—“महाराज!

गुप्ताला क्षमा करावी. आपल्या राजधानीवर चालून येणाऱ्यांत उदयगिरीचा राजा दुर्मखही एक आहे. पहिल्याने राजधानीचे रक्षण करे करावयाचे याची आवश्यक ती व्यवस्था करा.”

जितकेतू राजा दुर्मखाचे नाव ऐकताच चकला आणि काही अंतरावर वभा असलेल्या पाहरेकऱ्यांच्या नायकाला म्हणाला—“जा रे, तू लोकर जाऊन किल्ल्याचे मुख्य द्वार बंद कर आणि खऱू-पासून त्याचे रक्षण कर. आपल्या भेता-पतीला कळव की सैन्य तयार ठेव व बुद्ध्यावर व इतर भोवपाच्या जागांवर सैन्य ठेव करावला माझी आज्ञा आहे, असे सांग.”

“जे हुकूम, महाराज!” असे म्हणत पाहारेकऱ्यांचा नायक तेथून निघाला.

राजा जितकेतू सामंत सूर्यभूपतीकडे बळूम म्हणाला—“त्या दुर्मख राजाला तू ओळखतो आहेस तर! तो मोठे सैन्य घेऊन सामऱ्या-राज्यावर चालून येतो आहे म्हणे, तसे का?”

सूर्यभूपती त्याच्यावर मोठे सकट आल्या-सारखे लोंढ करून म्हणाला—“महाराज, मी त्या राजाचा कित्येक वर्षे एक सामंत म्हणून होतो. पण तो राजा अयोग्य

केल व त्याचे राज्य बळकावले. ध्यावेळी त्याचे बरेच सैनिक त्याच्या विरुद्ध उलटले व माझ्या बाजूला आले परंतु सध्यातरी कालीनर्मा नावाचा एक शत्रिय तरुण, भल्लूक मांत्रिक अश्वत्थाच्या कपात असलेला एक जग आणि जंगलाले घोर असे सर्व उदाट तपले व त्यांनी माझ्या किल्ल्यास गिरून मला किल्ल्याबाहेर हुसकावले. त्या दुर्मख राजाला यश करणारे हेच सर्व लोक आहेत. त्याच्या जमळतसे मोठे सैन्य नाहीच.”

सूर्यभूपतीने हे सवें सांगितल्यावर जितकेतू राजा थोडा भ्वात्सासारखा मर्कटाला म्हणाला—“मर्कटामात्सा! हा सूर्यभूपती म्हणतो आहे त्यावरून शत्रू तसा मोठा तसंभ तरी बघवाच विसरतो आहे. आपण किल्ल्याबाहेरच्या रक्षणाच्या गोष्टी भांगारून पाहू, प्रथम या किल्ल्याचे रक्षण करे करावयाचे याचीच काळजी घेतली पाहिजे.”

आतांपर्यंत सूर्यभूपती व जितकेतू राजाचे जे समावण झाले ते सर्व लक्षपूर्वक ऐकत असे असलेले मायावी मर्कट त्याचे—“अरे ए राजा! किल्ल्याच्या रक्षणाची तेवढी फिकीर करपाची गरज नाही तो भल्लूक मांत्रिक व त्याच्या बरोबरचे सर्व लबाड सूर्यभूपतीच्या किल्ल्यात कसे फिरले

काटलं तुला? त्या किल्ल्याच्या फाटकाळा अग लाचली होती त्यांनी! म्हणून तू त्या फाटकाच्या रक्षणाचीच काळजी घे, कळलं का?”

राजा कळव्यासारखी भान हलवून सूर्यभूपतीला म्हणाला—“एकदा फाटकाचे रक्षण चांगलं कर व शकल्यामुळे तू सिंहासनच घालवून बसला आहेस. म्हणून किल्ल्याच्या फाटकाच्या रक्षणाची व्यवस्था मी तुझ्यावरच टाकीत आहे. ती जबाबदारी तू योग्य प्रकारे पार पाडलीस की मी तुलाच आपला प्रमुख सामंत म्हणून नेमीत.”

सूर्यभूपती म्हणाला—“आपली मेहेरबानी महाराज!” आणि तिकडून निघाला.

तेवढ्यात जीवगुप्त मोठ्याने ओरडून म्हणाला—“पण महाराज, मग माझ्या-विषयी काय हुकूम आहे? माझी नोकरी आहे की गेली?”

तो प्रश्न ऐकताच मायावी मर्कट ‘किच किच’ आवाज काढीत चिबून म्हणाले—“अरे माजी यंत्र्या! तुमही नोकरी केव्हाच गेली. तुमचे दोकन काय ते काही विवसा-पुरते वाचले आहे. तू आतांच्या खातां या सभेतून बाहेर जाऊन हो, पाहू!”

पुढे धुधभूपती, त्याच्या पाठीमागून सत्री जीवगुप्त आणि त्यांच्या पाठीमागून थोड्या वेळाने इतर प्रमुख नागरिक बाहेर निघून गेले. अवातट्टेने सर्व सभागृहातून बाहेरल्या

मर्कट घाईघाईने बाहेर आले व सभागृहाच्या पायऱ्याजवळ येऊन हातातली तलवार फडकवीत आणि आपली शेंपटी हुवेत गरगर फिरवीत म्हणाले—“माझा मंत्रदंड अस्व-लाचा खेळ चालू होता तेथे कोणीतरी उबवला आहे. तो आणून देणाऱ्याला जितकेतू महाराज आपल्या अर्ध्या राज्या बरोबर त्याच्याशी वापल्या मुलीचे लग्नही करून देतील.”

मर्कट म्हणाले ते ऐकून तेथे उभे असलेले सर्व यत्क होऊन परस्परांकडे पाहू लागले. सर्व प्रथम मंत्री जीवगुप्त यद्देने हसला व म्हणाला—“या मर्कटाला, आपल्या महा-राजांना मुलगी नसल्याचे, यास्तविक मूल-बाळही नसल्याचे माहीत नाहीचे दिसते आहे!”

भंज्याने ते म्हटल्या बरोबर सर्व मोठ्याने हसले. तितक्यात जितकेतू महाराज तेथे आले. मायावी मर्कट त्याच्याकडे रागाने पहात म्हणाले—“कायरे राजा! मी हे काय ऐकतो आहे? तू राजा कसा आहेस रे? तुला बरोबरच मूलबाळ नाही का रे? मग माझा मंत्रदंड?”

“मर्कटापात्या, तें मी मागाहून सांगेन. प्रथम हे सांग तुला त्या मंत्रदंडाची इतकी गरज आहे का? त्याच्या विवाह राखबर

राजाने विचारले.

“गरज म्हणतोस? हा काय प्रस्न आला? तो मंत्रदंड ज्याच्या हातात असेल त्याला असाध्य बसे झुल्लेकात काहीच नाही. तुझे सिंहासनच नव्हे तुझ्या प्राण रक्षणासाठी सुद्धा त्याची गरज आहे.” मर्कट म्हणाले.

लग्नेष राजा हात वर करून म्हणाला—“मला मुलगी नाही, पाचदूक कोणी संका कुशंका काढण्याचे कारण नाही. मला मुलगी दत्तक घ्यावी लागली तरी बंऊन मंत्रदंड आणून देणाऱ्या बरोबर मी तिचे लग्न करून देऊन जाणवी वर अर्थे राज्य-सुद्धा देईन.” ते ऐकून तेथे जे इतर होते

त्यांनी सर्वांनी दाढया वाजवून राजा म्हणाला त्याचे स्वागत केले.

त्यापूर्वी अस्वलाचा खेळ पहायला आलेल्या लोकांपैकी काहीजण दूर उभे होते. त्यांच्यापैकी नंरायाचा केवळ करून उभे असलेले दोघे तरुण राजा म्हणाला ते ऐकताच ब्रीके फिरव्यासारखे उडया मारू लागले. त्यांच्यापैकी एक जण आपल्या शेळीत हात घालू जगच्या तेव्हा दुसरा त्याला थांबवून म्हणाला.

“कायरे, उपशिल्या अशी घाई करू नकोस. पहिल्याने आपल्या गुरुवर्यांना काय वाटतं हे विचारून घेणे आवश्यक आहे.” लग्नेष ते दोघे नंरागी तरुण तेथून निघाले. तेव्हा नागरिक जितकेतू राजाला

हा सल्ला वेळ लागले, की अश्वदंड आणून देणाऱ्याला जे पारितोषिक महाराज देणार आहेत त्याची घोषणा दबंदी पिटून राज्यभर करावी, परंतु तितक्याच 'सुंदर...' करीत एक बाण किल्ल्याच्या भितीवरून येऊन त्याच्या भक्षोमध पडला.

काहीजण खाली पडलेला बाण उचलू लागले, परंतु तितक्यात मायावी मर्कट ओरडले—'घांवा!' आणि त्याने धावत जाऊन बाण उचलला. त्याने तो बाण लक्षपूर्वक पाहून घेतला आणि आपल्या हातांनी तो तीव्रून त्याचे तुकडे दूर फेंकून दिले व म्हणाले—'या नाणाची जी स्थिती झाली आहे, तीच राजा साह्या शत्रूंची ही

"यासा मर्कट कोठे आहे?"

इतक्यात एक मोठा खडक कोटावरून आत येऊन राजवाड्याच्या भितीवर आदळला आणि खाली पडला. दगडाच्या धक्क्याने राजवाड्याच्या भितीला मोठी चौर पडली.

जितकेतू राजा जागच्या जागी बसून नावत म्हणाला—'इतका मोठा पगड किल्ल्याबाहेरून आत फेकू शकणारी व्यक्ती सामान्य माणूस असणे शक्य नाही, ती व्यक्ती म्हणजे राक्षसच असणार. मर्कट असल्या! आपण सामान्य माणसे असून राक्षसांबरोबर युद्ध करून जिवंत राहू शकू का?"

तो दगड पाहतांच प्रमुख नागरिकांबरोबर इतर लोक सुद्धा धावत येऊन दूर पळून गेले. मायावी मर्कट राजाला धीर देत म्हणाले—'अरे, ए राजा! तू राजा कसा झालास रे? असा भितीस काय? ब्रह्मपुत्रा नदीच्या दऱ्यालोऱ्यांत राहणाऱ्या अशा कित्येक राक्षसांना आमचे गुरू मिथ्या-मित्र यांनी धरून आपले गुलाम करून घेतले आहे आणि त्यांच्याकरवी शटेल ती कामे करवीत आहेत."

राजा पाहण्या आवाजात म्हणाला—'तर मग त्यांना दडवू द्यायला आणजे

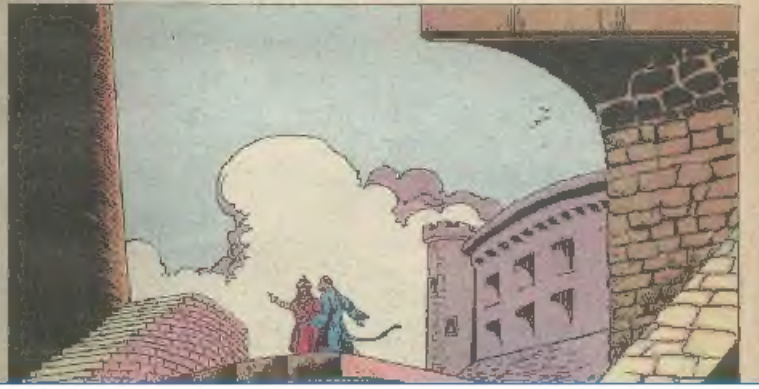
तू माझे व माझ्या शत्रूंचे रक्षण करू शकशील का?"

ते ऐकून मायावी मर्कट 'किचकिच' करून हुमत म्हणाले—'अरे राजा, तू किती भोळा दिवतोस रे! आमचे गुरू म्हणजे तंत्रज्ञानात पारंगत आहेत. ते तुझ्या या दगड्याचा राज्याच्या रक्षणार्थ त्या नदीचे खोरे सांडून येतील असे वाटले का तुला? ते आपल्या मंत्र व तंत्र शक्तींनी इत परलोक जिंकणार आहेत. परंतु त्यागोपदीत भल्लूकपाद नावाची एक पुच्छ व्यक्ती आवडी येते आहे. त्या भल्लूकपादाचाच शिष्य भल्लूक मांत्रिक आता किल्ल्याच्या बाहेर आला आहे."

मायावी मर्कट ते म्हणाल्यावर जितकेतू राजाला एका गोष्टीची संका वाटू लागली.

कोणीतरी दोघे महाशक्तिशाली मांत्रिक आपसात भांडत आहेत आणि आपल्या सारख्यांचा प्याद्यासारखा उपयोग करीत आहेत. या मायावी मर्कटाला साह्या मिहासनाचे रक्षण करण्यापेक्षा, त्याच्या गुरूचा शत्रू धो भल्लूकपाद व त्याचा शिष्य भल्लूक मांत्रिक आहे, त्यांना ठार करण्याचीच चिंता जास्त दिसते आहे. म्हणून किल्ल्याच्या रक्षणाची जबाबदारी आपण स्वतःच उचलली पाहिजे!

राजाने असा विचार केला व मर्कटाला म्हणाला—'मर्कट असल्या! आपण कोटाच्या भितीवर चडून शत्रू किती अंतरावर आहेत पाहून येणे आवश्यक आहे. त्याच बरोबर संध्याकाही सावध रहायला सांगणे जरूरी

आहे.” असे सांगून जवळच्या एका बुदबुदा-
वर चढू लागला.

मायावी मर्कट ओरडले-“अरे रे! माझा
मंत्रदंड कोठे आहे?” आणि राजाच्या
पाठीमागून निघाले.

राजा जितकेतुले आणि मायावी मर्कटाने
किल्ल्याच्या भितीवर चढून समोरच्या
मंदिराकडे पाहिले. त्यांना त्यावेळी खाली
घोंड्यावर कालीवर्मा, रेड्यावर भल्लूक
मात्रिक, हत्तीवर चांडाळ भल्लूक, उग्रदंड
राक्षस आणि काही मोठे सैनिक विसले.

त्यांना पाहून राजाच्या सर्वांगाचा
धरकाप उडाला. म्हणाला-“अमात्या!
इतर सर्वांची गोष्ट सोडून दे, परंतु या
एकट्या राक्षसाला पाहूनच माझा सर्व धीर
खचला आहे. त्याला जिकणे आमच्या
सारख्या सामान्य माणसाना शक्य तरी
होईल का?”

“मानवसाध्य जे नसते मंत्रसाध्य असते.
असे घोरामोठ्याचे म्हणणे आहे. जे
मंत्रसाध्य नसते ते तंत्रसाध्य असते, असे

विद्वान लोक सांगतात. परंतु आता काय
करायचे, माझा मंत्रदंड कोठे आहे?” असे
म्हणत ‘किचकिच’ करून ओरडत मर्कटाने
तडी मारली.

मर्कटाचा आवाज ओळखून रानटी
शिकारी हत्तीवर उभा राहिला आणि
धुम्रप्यावर बाण घडवून मर्कटावर नेम
बरला आणि ओरडला-“अरे याकडाच्या
पिरला! हा बाघ तुम्हा मंत्रदंड या बाणाच्या
रूपे येतो आहे!” असे म्हणत त्याने बाण
सोडला. तो ‘सुई...’ असा आवाज करीत
आला आणि मर्कटाच्या गूढग्याला लागला.

बाण लागताच मायावी मर्कट खाली
पडले व ओरडले-“तांत्रिक गुरो!” आणि
जबे राहून बोन्ही हातांनी त्याने तो बाण
धरून ओडून बाहेर काढला व म्हणाल-
“अरे ए! या भ्रातृमित्रांना तुमचे बाण
काय करणार आहेत रे?” नंतर तो बाण
कालीवर्मा आणि भल्लूक मात्रिकाच्या
दिशेने फेकला.

(क्रमशः)

बोलाचं मोल

विक्रपापित्ताने आपला हात सोडला नाही.

तो झाडाजवळ गेला, प्रेत खांद्यावर
काढून घेतले व नेहमीप्रमाणे मोन होऊन
स्मशानाच्या दिशेने चालू लागला. तेव्हा
प्रेतात बसलेला नेताळ त्याला म्हणाला-
“राजा! तुझ्या सारख्या काही राजांना
कोणी काही बोलत तर त्याला किती
महत्त्व साधून याच तारतम्य नसते. मुखाचे
विश्रंती घ्यावयाचे सोबून तू अनेक कष्ट
सहन करीत आहेस. चंद्रगिरीच्या राजाने
एक असम्य माणूस काही उपमर्दपणाने
म्हणाला ते सहन केले, परंतु एका विद्वान
पंडिताने काही म्हटले त्याबद्दल मात्र फार
संतापला. तुला कंटाळा येऊ नये म्हणून
मी तुला ती गोष्ट सांगतो.” असे सांगून
नेताळ गोष्ट सांगू लागला.

चंद्रगिरीच्या दरबारात मोठमोठे कवी
व विद्वान होते. राजा त्यांचा फार आदर

करी. देशातले थोर कवी व विद्वान त्याच्याकडे येऊन कारितोषिकही मिळवीत. त्याच्या दरबारात धनंजय नावाचा सर्वात मोठा विद्वान कवी होता. त्याला आपल्या पांडित्याची बोली बघेईही होती.

राजा बघ पाळटून आपल्या राज्याची पाहणी करीत असतां एकदां एकाएकी फार मोठपा संकटात सापडला. सुदैवाने त्याला एका धनगराचे बांधविले. राजवासीत इतल्यावर राजाने आपल्या तोंकरांना पाठवून त्या धनगराला सन्मानपूर्वक दरबारात बोलावून घेतले.

दरबारात धाऊलटाकताच धनगराने राजा

“काम रे बुवा, ओळखलेस का मला? तूच माझा जीव बांधविलास. तुझा सत्कार करण्यासाठी मी तुला बघे बोलाविले.”

धनगराला सर्व आठवले व त्याने राजाला विचारले-“कायरे, तू राजा आहेस का? तू स्वतःच रक्षण करू शकला नाहीस, आणि आमचं रक्षण कसं करणार?”

त्याचा तो उर्मटपणा पाहून राजा त्याला शिक्षा करणार, असे प्रत्येक दरबाराच्या वाटले, परंतु राजा अगदी शांतपणे म्हणाला-“तुमी सैका बरोबर आहे! एकाएकी परिस्थिती प्रतिकूल झाली की कोणी कितीही पराक्रमी असला तरी त्याचा पराक्रम निरुपयोगी होतो. आपल्या देशाच्या राजाचे तू रक्षण केलेस याबद्दल असे म्हणत राजाने त्या धनगराला एक हजार सुवर्णमुद्रा इनाम म्हणून दिल्या.

एवढे सोने पाहून धनगर थक्क होऊन पडून राहिला. तो भीतभीत सोने उचलून म्हणाला-“संभाळून रहा वाटेला तेव्हा तुझं रक्षण करायला मला वेळ मिळेलच असे नाही!”

ते ऐकून राजा खदखदां हुसला. राजाची तो सहन शक्ती पाहून दरबारी चकित झाले.

ही गोष्ट घडली तेव्हाचसुन धनंजयाच्या मनात खळबळ उभारण्यासिारले झाले, राजाने

सत्कार केला, बात काही गैर नाही, परंतु त्या अक्षम्य माणसाने भरसभेत उर्मटपणाने बोलून राजाचा अपमान केला तरी राजाला राग न येता, राजाने ते हसण्यावारी सोदून का घ्यावे? त्याचे ते बोलणे इतके मोलाचे वाटाने का राजाला? धनंजयला या गोष्टीचे आश्चर्य वाटले. आपण सुद्धा तसंच बोलून राजा त्याला महत्व देतो की नाही हे पाहण्याची इच्छा त्याच्या मनात उद्भवली. धनंजयला तशी एक संघो मिळाली. राजाने एक शका प्रगट करून प्रयत्न केला. तो ऐकून धनंजय म्हणाला-“प्रभो! महापुरूष माणसाच्या मनातही उत्पन्न न होणारी ही शंका आपल्या मनात कशी काय उद्भवली?”

ते ऐकून राजा संतापला. त्यावेळी त्याचे डोळे आग वाखडत होते. राजा एक शब्दही न बोलता सभेतून उठून निघून गेला.

दुसऱ्या दिवशी धनंजयला राजकवीच्या पदावरून काढून टाकण्यात आले.

येथवर गोष्ट सांगून बेताळ म्हणाला-

“राजा, चंद्रगिरीच्या राजाच्या या विविध बाण्यात काही अर्थ आहे का? धनगराने सरळ सरळ अपमान केला असता राजा सारावला तर नाहीच, तर चकट त्याला आनंद झाला आणि एका विद्वान पंडिताने आपली एक प्रतिक्रिया व्यक्त करताच राजाला हतका राग कां माना? या शकने समाधानकारक उत्तर माहीत असून तू बिले नाहीस तर परिणाम तुला माहीतच आहे,

तुझ्या डोक्याची शंभर शकले होऊन तुझ्याच पायावर लोळू लागतील."

विक्रमादित्य म्हणाला—"राजाला तसा राग यायला अनेक कारणे होती. पहिली गोष्ट प्राणदाता हा चित्यासमान असतो. त्याला मुलाला रागावण्याचा अधिकार असतो. प्राणदात्या धनगराने राजाची कान-उघाडणी केली. राजाचा अपमान करण्याची इच्छा त्याच्या मनात नव्हती. शिवाय तो म्हणाला त्यात एक विनोद होता. दरबारातल्या जो बिदूपकाला राजा-बरोबर बट्टामस्करी करण्याचा अधिकार असतो. त्या दृष्टीनेही धनगर म्हणाला स्वातः वागणे कसे काहीच नव्हते. तिसरी गोष्ट, दरबारात पाऊल टाकताच धनगर बुचकळमसत पडल्यासारखा झाला. कसे बोलावे व वागावे हे त्याला कळले नाही. अक्षय तितक्या सावधपणानेच वागण्याचा त्याने प्रयत्न केला. परंतु त्या प्रयत्नात त्याचा गावळळण्याच श्रंगट झाला. राजाने त्याचा सत्कार करायचा, असे कधी त्याच्या

मन म्हणून त्याने सत्यपणात वागावे असे वाटले असते तर ते विचित्रच दिसले असते. गोंगटची गोष्ट ही की एक गावळळ काही म्हणालाच तर तिकडे कोणी लक्ष देईल का? त्याच्या बोलण्यावरून राजा-विषयी दरदाराच्या मनात जो आदर होता तो कमी होण्याची शक्यता नव्हती. काहीना त्या धनगराचा राग आला एकडेच. परंतु दरबारी कवीच्या प्रत्येक शब्दाला ते महत्व देणार हे साहजिक होते. धनजय जे म्हणाला त्यात राजाचा सरळ अपमानच प्रगट होत होता. राजाने जर तो सहन केला असता तर दुसऱ्या दिवसापासून राजाविषयी दरदाराच्या मनातला आदर कमी झाला असता. म्हणून राजाने धनजयला दरबारा-तून हटकवले हे स्वाभाविक होते!"

असा तऱ्हेने राजाचे मौन भंग होऊन वेताळ प्रेतासह ताहीरा झाला आणि शाब्दाला जाऊन लोंबकळू लागला.

(कलित)

विक्षिप्त गवई

फार पूर्वी सिंधदेशाच्या गादीवर अयसिंह नावाचा राजा राज्य करीत होता. एके दिवशी त्याच्या दरबारात एक गवई आला व म्हणाला—"महाराज, मला आपल्या दरबारी गवयाच्या पदावर नेमण्याची कृपा करावी."

राजा म्हणाला—"माझ्या दरबारात अनेक दरबारी गवई आहेत, म्हणून तुझे आणि कोणाला त्या पदावर नेमण्याचा विचार आयच्या मनात नाही."

तो गवई त्या दिवशी निघून गेला. परंतु दुसऱ्या दिवशी पुन्हा दरबारात हजर झाला व म्हणाला—"मी एक गवई आहे, आपल्या दरबारात दरबारी गवई म्हणून काम करण्याची इच्छा आहे." राजाने पुन्हा तेच उत्तर देऊन त्याला परत पाठविले.

परंतु तो विद्वान दर दिवशी दरबारात येई आणि राजाला तीच विनंती करी आणि

राजा त्याला दर वेळी तेच उत्तर देऊन परत पाठवी. त्या गवयाला राजाकडून आपला अपमान होत असल्याबद्दल काहीच वाटत नसे.

असे कायेंक दिवस होत राहिले. राजाला वाटू लागले. आपलेच काही चुकत तर नाही हा माणूस स्वतःला धवई म्हणून येतो आणि आपण त्याला दर रोज परत पाठवितो. तरी हा त्यात अपमान न समजून येतो आहे. त्याचा मोशिकपणा पाहून राजाला आश्चर्य वाटले. त्याचबरोबर असेही वाटले की याच्या चिकाटीत काहीतरी गुपित असावे. पाहू या तरी, इतक्या गवयाबरोबर हाही राहील त्यात बिचबळे काय?

असा विचार करून दुसऱ्या दिवशी तो गवई पुन्हा येव्हा दरबारात आला तेव्हा राजा अयसिंह त्याला म्हणाला—"आपण

गेलं कित्येक दिवस येतो आहे! मी असे सुचविता की आपण आमच्या दरबारात गाणे म्हणावे. पण आपल्या दरबारी गवयांना आपले गाणे आवडले तर मी आपणाला आपला दरबारी गवई म्हणून नेमोन.

तेव्हा तो गवई म्हणाला—“महाराज! साम्राज्य असा नियम आहे की जेव्हा माझ्या मनात कोणाला संगीत एकत्राव असे येते त्याच वेळी मी गातो. नेणे सांगावे आणि मी गावे. अ अकातन्हेने आपल्या कलेचे प्रदर्शन करावे, हे माझ्या नियमा-विषय आहे. ही अट आपल्याला मान्य असेल तरच आपण मला आपल्या दरबारी नेमाले.”

“असा विक्षिप्त गवयाला माझ्या दरबारात जाण नाही.

लगव तो गवई निघून गेला. परंतु दुसऱ्या दिवशी पुन्हा दरबारात आला. या खेपेमही राजाने त्याला दरबारी गवयाचे पद देण्यास नाकारले.

असेच आणखी काही दिवस घडले. एके दिवशी अचानक राजा जयसिंह याच्या मनात एक विचार आला. तो असा की त्या गवयाच्या मनातही काही विषय असले पाहिजे. त्याचे इतके यण कायमचे बंद करणे शक्य आहे. परंतु तसे केल्याने त्याच्या मनात आहे तरी काय हे समजून घेणे शक्य होणार नाही.

असा विचार घेऊन तो पुन्हा एक दिवस दरबारी गवयासकपणे जमिनी केले. आज पासून मी तुम्हाला आपला एक दरबारी गवई म्हणून नेमतो. तुमच्यासाठी रहायला वाडा. योग्य पगार व इतर सोयीची व्यवस्था केली जाईल.”

ते ऐकून सर्व दरबारी चकित झाले. परंतु त्या गवयाला मात्र मूढाच आश्चर्य वाटले नाही. तो ठरल्या वेळी दरबारात त्याच्यासाठी ठरलेल्या जागेवर गळत बसू लागला.

राजाने कळली ही नमणूक काणालाही आवडली नाही. परंतु त्या गवयात काही तरी विशेष प्रतिभा असेल असा विचार करून सब रण्य गवई परंतु कित्येक महिने

ओटले तरी त्या गवयाने शूकवाही आपल्या विद्वत्तेची चुणुक दाखविली नाही. पुढे काही दिवसांनी राजाला एक मुलगा झाला. तोच त्या राज्याच्या गवईला वारस होता. म्हणून राज्यभर उत्सव झाला. राजवाड्यात दहा दिवस नृत्यगायन चालू होते. दरबारी गवयांच्या व इतर गवयांच्या मैफिली झाल्या. परंतु नव्या गवयाला त्या उत्सव प्रसंगी गाण्याची इच्छा झाली नाही. तर पुन्हा केव्हा होणार? राजाने दुसरे गवयाकरवी त्या गवयाला गाणार का विचारले. परंतु त्याने वाहीच उत्तर दिले नाही. संभ्रान्त स्वतः बालन कारण विचारले तेव्हा तो म्हणाला—“आतां नाही, योग्य वेळी कोणी विचारल्या-शिवाय मी गायनाला सुरवात करीन.”

राजाने जमनेच वेळी त्याचा सरकारी नवमाच्या पदावरून काढून टाकण्याचा विचार केला, परंतु ही झोपटोवडीच राहून गेली त्या नवमाच्या ह्या विचित्र वागण्या मार्ग काहीतरी महत्वाचे गुपित असले पाहिजे असा विचार करून राजा गप्प राहिला पाच वर्षे अशीच खोटीली.

अचानक राजकुमार एका भयंकर आजाराने आजारी पडला किरकेंक वैद्यांनी औषधपणी केले, परंतु गुण पडला नाही व आजार वाढतच गेला सर्वोत्तम आशाच सांडली सर्व शेतच्या घटकची वाट पाहू लागले

अशा समयी तो गवई आपला तबोरा घडन आला आणि धोंड्या अंतरावर बसून गाऊ लागला

“क्या पण सखें आहे! राजकुमाराच्या दारवाच्या धेंळेंमुढ्या ये ला गावस कातल नाही आणि या शत्रूच्या घटकेला हा गायला बसता आहे! काय म्हण ते या मुखेपणाला? या शब्दात सर्व आपसांत खोल लागले

परंतु त्या विद्वानाच्या संगीत या पदावर सर्वांच्या मनावर असा काही बसला की सर्व नकळत खोलू लागले. राजकुमाराच्या आजाराची सोपटोही सर्व विसरल काणा लाही देहभान राहिले नाही स्वतः राजाने सहज भुलाच्या फलशाकडे पाहिल तेव्हा राजा क्षोभितून आगा बात्यासारखा पलंगा कडे बकित मुडने पहात राहिला कारण पलंग रिकामा होता त्यात बहूकडे दुष्टी फिरवून पाहिले आणि आवर्ष्य म्हणजे राजकुमार सर्वांविरावर बसून गाण एकत हाता

राजकुमाराला उठून बसलेला पाहून सर्व जकित होऊन त्याच्याकडे पहात होते कोणालाही न गवई उठून गेल्याने कळलही नाही

त्यानंतर राजाने त्या नवमाच्या नावे एक जहागोर लिहून दिली व त्याला दर-बारान बोलवून त्याचा सत्कार करण्याचा विचार त्याच्या मनात आला परंतु तो गवई कांठ गेला कोणाला कळलेच नाही

ज्ञानबोध

अवती गव्यात विनोद नावाचा एक तरुण

गजाच्या कचरीत लहानशा पदावर नोकरीला लागला त्याचे वडील सरकारी नोकरी करीत असता मरण पावले म्हणून विनोदला त्यांच्याच जामी नोकरी लागली, बरेच दिवस त्यान लग्न केले नाही कारण चांगली मोठी नोकरी लागली तर त्याला समाजात आदर मिळेल व चांगली श्रीमंत घरग्यातली मुलगी नावाून येईल असे त्याला वाटले

परंतु आई पाळीस लागली तेव्हा नाड लाजाने रयाला लग्न करावे लागले एका गरीब शेतकऱ्याची मुलगी अशा विनोदची लग्न झाले तोसरी आली ती विधायला चांगली दानीच गुणी ही होती गरीब कुटुंबातून आली असली तरी आम्हागेल्याचे आतिथ्य करण्यात ती काही उशीर ठेवीत नसे अशातल्या लहानशोर माणसांची

वागण्यात बोलण्यात काणत्याही नावतीन दोष दाखविण्यासारखे तिच्यात काही नव्हत ती मासूरवळ व नवऱ्यावळ तसपण बोल व श्रां

परंतु विनोद वायकोसमोर आपला मांठ-पण दाखविण्यासाठी खूप शर्चे करू लागला या मोठपणाच्या नादात त्यान पुष्कळ कष्ट करून ठेवले

चंद्राला नवऱ्याची मिळकत किती आहे या गोष्टीची चांगली कल्पना होती परंतु नवऱ्याला तो श्रीमंत नसल्याचे न सांगता म्हणजे त्याचे मन न दुखविता ती नवऱ्याला अनावश्यक खर्च दाखायला सूचपी

हात संभाळून राहण्यात कधीपणा मानून विनोद वायकोला म्हणायचा “इतका निवकूपणा करण्याची गरज काय रा, आप त्याला? आपल्या पदाला शोबल अस नको का रहायला?”

कजिवे ओफ होक्यावर वाडत चाललं तशतका तो दुसरी एखादी मोठी नोकरी मिळते का हाचा प्रयत्न करू लागला परंतु त्या प्रयत्नात त्याला मूळीच यश मिळाले नाही.

अशा परिस्थितीत विनोदचा मामा आपल्या बहिणीला व भाक्याला घेऊन जायला म्हणून आला त्याला उच्च पदावर सरकारी नोकरी होती ते कळल्यावर विनोदने त्याच्या बहिऱ्याने घाठ्या पचान नोकरी मिळेल का, विचारले.

सर्व ऐकून घेतल्यावर त्याच्या मामाला आदरार्थ घाटले. कारण विनोदला त्याच्या योग्यतेपेक्षा बरेच्या दर्जाचीच नोकरी

मि. विनोद 28

कुटुंबाचा खर्च होतो, त्या मानाने त्याला चांगला पगार मिळत होता त्यात थोर पैसे वाचविताही आल असते नंतर त्या आगवर त्याने चांगल काम करून दाखविले असे नर त्याला पदोन्नतीही मिळण्याची शक्यता होती

ते सर्व माहीत असल्यामुळे आता त्याला समजावून सांगू लागला- हे पद्दा, विनोदा! तू त्या पदावर चांगल काम करतो आहेस हे वृत्त्या परिष्ठांना पटल पाहिजे म्हणजे आपोआप तुला वरची जग्या मिळेल आहे त्या पयारात समाधान मानून काम करा यला प्रथम शीक

विनोदला मर्यातच हा उपदेश सधज नाही आपल्याला प्रवत करायला मामा तयार नाही, म्हणून हा सर्व उपदेश करतो आहे, असा एक बैरसमज त्याने करून घेतला मामाने ते जमोच खोळखले म्हणून त्याने विनोदला विचारले-“तुला कधी काय नोकरी हवी म्हणतास रे ?”

विनोद उत्साहान म्हणाला “खजिन-दाराची नोकरी मिळाली तर एक वाचकारी म्हणून लौकिक वाढेल व प्राप्तीसुद्धा वाढेल.

भाक्याची ती महत्वाकांक्षा एकूल मायाला हस आल व थोडा रसगुनी आला.

पाहू या प्रयत्न करून ”

विनोद दुसऱ्या दिवशी आपल्या मामा-बरोबर राजधानीला विद्याला दोघ खजिन-दाराकडे गेल खजिनदाराशी काही वेळ एकट्यानेच बोलल्यावर मामाने विनोदची व त्याची खोळख करून दिली.

खजिनदाराचे विनोदला एकदा खोळ नजरेने वरपासून खालपर्यंत पाहिले व तो तूर्त ज काम करोत हाता त्या कामाविषयी चवकशी केली नंतर म्हणाला-“तुला विचार बरोबर आहे मी नाही म्हणणार नाही परंतु नूला वाटते आहे तेवढ खजिन-दाराच काम सापे मुखान करपासारख

आहे. खजिन्याची जबाबदारी वाहे ती थोडेदेखील कमी वास्त काही शाल की राजाची तलवार भानवर बसने या कासारत भाणसाची हुकारी व मुद्धिमला पुरत नाही अनुभव आणि मलाचा बळकटपणा जसावा लागतो

विनोदला ते बोलणे काही आवडलं नाही

खजिनदार आपली पुढ म्हणाला-“मला ही खजिनदाराची नोकरी सहज मिळाली असे नाही ही नोकरी मिळण्यापूर्वी मी बाहेर फाटकाजवळची घटा वाजवीत-अस नंतर द्वारपालकाचे काम काही काळ केले त्यानंतर काही दिवस एक पाहारकरी

म्हणून काम केले. त्यानंतर खजिन्यावरचा पाहिरकरी झाला महाराजांनी माझी कित्येक वेळा कटक परीक्षा घेतली आणि त्यानंतर मला या पदावर नेमले. जिने चढत्याशिवाय सर्वात लंच मजल्यावर चढता येईल का?"

विनोदला न सर्व व्याख्यात अनावश्यक वाटले त्याच्या तोंडावरून त्याच्या मनावर होत असलेला परिणाम त्याचे मामा लक्षपूर्वक पहातच होते दोघांनी खजिने घारांचा निरोप घेतला आणि तेथून निघाले हा म्हणावा त काय म्हणा परंतु मंडळप्रमुख काय म्हणता ते त्याला भटून पाहु या का? मामाने विनोदला विचारले

विनोदच्या मनात पुन्हा आका अकुरली शोध मंडळप्रमुखाच्या वरी निघाल वाढत त्यांना देहा एक तरुण भटले, विनोदच्या मागाने पाववून त्यांना विचारले - 'कातं रे वालला आहांत, तुम्ही सर्व एकच होऊन'

त्यांच्या पैकी एक जण म्हणाला- "आम्ही बऱ्या तरुण आहो नाकीटीच्या

दोघे इतके दिवस केलला विसाव्यास आम्हाला उदरनिर्वाहाच्या कामाचा दिवस नाही राखवा नाही आमच्या पदव्यांचा मान व कित्येक नाही, मग इकडे राहून काय उप-योग? खंडेगावात जाऊन नांगर हाती धरला तर मिळेल थोडे खावला."

असे म्हणत तो व त्याचे साथीदार निघून गेले

विनोदच्या मनात एकाएकी बदल घडून आला त्याचा भ्रम मृगजलासारखा नाहीसा झाला

मंडळप्रमुखाने धर जवळच आहे चल त्याला भेट या ' मामा म्हणाला

'माता वाणखी कोणाला अटावतो गरज नाही मामा' मला आहे की नाकीटी वरी आहे! मी याच कामाने आगली योग्यता दाखवून वरिष्ठ जागसाठी प्रयत्न करतां म्हणाला उगाच त्रास झाला ' विनोद म्हणाला

मामा मनातल्या मनात हुसला

शुक्र

राखून चा गुरू म्हणून प्रसिद्धीस प्राप्त

आलेल शुक्राचार्य हे मृगूच चिरंजीव होते शुक्र हा बृहस्पतीच्या बरोबर बृहस्पतीचे वडील अंगारस यांच्याकडे विद्याभ्यास करीत असं परंतु अंगारस दोघामध्ये भेदभाव करीत असल्याने पाहून शुक्र अंगारस यांचे शिष्यत्व सोडून गौतम ऋषींकडे गेला व त्यांना आपला शिष्य करून घेण्यास विनंती केली

गौतम ऋषींनी शुक्राला शंकराची आराधना देण्यास मुला सर्व विद्यांत प्राविण्य प्राप्त झाले असे सांगितले शुक्राने तारकचर्यान शुक्राला प्रसन्न करून त्याच्या कडून सजीवने विद्या शिकून घेतली

त्यानंतर शुक्र राक्षसांचा गुरू झाला देवातामबाच्या युद्धात सरण पावलेल्या राक्षसांना शुक्राचार्य सजीवनी विद्येचा प्रयोग करून जिवात करू लागले, अंधकामुर

नावाच्या एका राक्षसाचा वध करण त्यामुळेच राक्षसांना शक्य झाले नाही, आधीच त्याला ऋगादेवाचा वर प्राप्त होता म्हणून गर्व चढला होता त्याला कोठे सुंदर हत्ती दिसले की तो तिला भ्रष्ट करी एकदा त्याची नृण्णी पावलोवरच पडली त्याचा वध करायचा तर शुक्राचार्याची सजीवनीविद्या त्याच्या पाठीशी होती म्हणून शंकराने शुक्राचार्याला काही वेळ मिळाले आणि अंधकामुराचा वध केला त्यानंतर शुक्राचार्य शंकराच्या पोटातून बाहेर आले

शुक्राचार्याच्या सजीवनीविद्येमुळे देवाना राक्षसांवर जय मिळविणे अशक्य झाले इंद्राने जयंती नावाच्या आपल्या मूलीला शुक्राचार्याकडे पाठविले शुक्राचार्य तिच्या मोहपाशात गुरफटले आणि त्यामुळे राक्षसांना मदत करू शकले नाहीत राक्षस

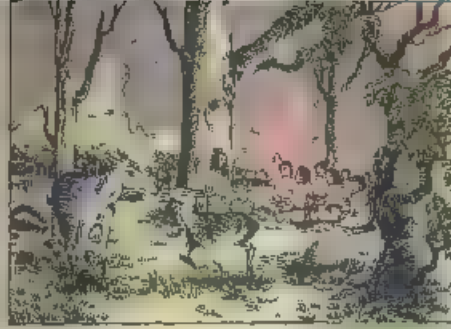
शुक्राचार्यांच्या शोषार्थ निघाले तेव्हा बृहस्पती शुक्राचार्यांचे म्हण घेऊन प्रसंग झाला त्यालाच शुक्र समजून राक्षस त्याच्या जवळ साकळ्यापान घालू लागला. बृहस्पतीने राक्षसाच्या गोटात किस्म त्याची गुपित काढून घेतली. इतक्यात वर शुक्राचार्य आले. दोघां शुक्राचार्यांवर शुक्राचार्य कोण हे राक्षसांना बोळवता आले नाही.

पुढे देवांनी शुक्राचार्यांकडून संजीविनी-विद्या जोरून आणण्यासाठी बृहस्पतीचा मुखगो कच साज्या पाठविले. कच शुक्राचार्यांचे जिज्ञासू कळू लागला. तेव्हा शुक्राचार्यांची मुलगी देवयानी ही त्याच्यावर प्रेम करू लागली. म्हणून राक्षसांनी अनेक वेळा कचला एकट्यात राठून त्याचा वध केला. परंतु देवयानीच्या वृत्तान्त शुक्राचार्य संजीवनी विद्याचा प्रयोग करून कचला जिवंत करीत राहिले. शुक्राचार्यांना मन्त्र-पानाची फार गरज होती. राक्षसांनी तबचा वध करून त्याला जाळले व त्याची राख

मध्यात घालून शुक्राचार्यांनी ते मस पाजले. आता शुक्राचार्य स्वयं मेळ्याशिवाय कच पोरातून बाहेर येणे शक्य नव्हते म्हणून शुक्राचार्यांनी कचला या वाटेवर असणा त्याला संजीवनी विद्या धिकविली. कच बाहेर आला व मृत शुक्राचार्यांना संजीवनी शुक्राचार्यांचे प्रयोग करून जिवंत केल. त्यानंतर शुक्राचार्यांनी मरुपान करणे महत्वाप असल्याचा नियम केला.

शुक्राचार्य म्हणजे एकाच 'असे म्हण' तात बली वामनाला तीन पायले जमीन देण्याचे मान्य करून दान करण्यासाठी जमीन ह्या तावर पाणी मागू लागला. तेव्हा शुक्राचार्य पाणी पाहू नथ म्हणून झरोच्या तोंदीत क्षिरून बसले. तेव्हा वरुणे तोंडी कोरली व शुक्राचार्यांचा एक डोळा फुटला.

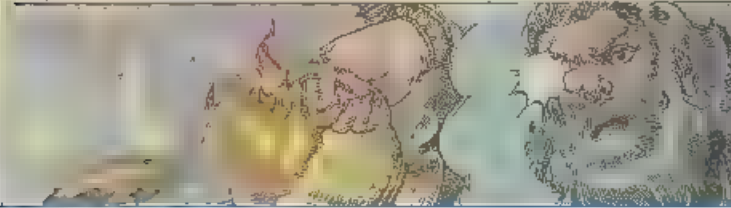
पुराणात शुक्राचार्यांचे धोरण किती होते हे कळतेच. त्याचबरोबर आकाशात शुक्राचार्यांचा तारा सर्वांत जास्त तेजस्वी असतो हे मात्र आपणा सर्वोत्तम माहीत आहे.

आदर्श शिष्य

फार पूर्वी अरण्यात धौम्य मुनींचा एक आचम होता. त्यात त्याच शिष्य विद्याभ्यासाबरोबर शुक्राचार्यांना सनसुद्धा करीत असत.

धौम्य मुनींच्या शिष्यवर्गात उपमन्यु नावाचा एक शिष्य होता. त्या शुक्राचार्यांना राहण करायला नई आणि सूर्यकाळी परत येऊन येई.

एकदा धौम्य मुनींनी उपमन्युचा विचारले- "कायरे, तू काय खातोस पिलास?" नाई बरत असतात त्यावेळी जवळ पासच्या गावाक जाऊन भिक्षा मागून खातो असे उपमन्यु म्हणाचा. माझ्या अनुभूती शिवाय तू ते बरे

दुसऱ्या दिवसापासून उपमन्यु शिवाय काणून गुंठला देऊ लागला त्यातून मुक बोव आसल्याला देतील असे त्याला वाटले परंतु तसे झाले नाही तरी मुळा उपमन्यु शिवाय काणून गुंठला देत राहिला

मुकून जीव कासावीस होत असल्या-
मुळ उपमन्यु डाडावा पाया खाऊ
जातना मुकून कमजोर तरी पाण्याचा
पग हाडायत पदप्यामुळे स्थाय्य होऊ
गेले ते वाचवत पडत आत्मसाध्य
वाटने निघाला

नव्यांतर् उपमन्यु गाईने भूष काढून
पिक लागवा हे कळल्यावर मुळने
स्थला बजावून शोधिले की गाईचे
दूध आजमात काढण्यावर काहीत
अरसेले दूध लिथ्या बासराच्या
बोट्याचे असले

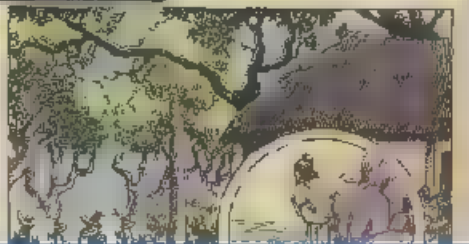

वाटेत तो एका तरीत पडला अथक-
पयामुळ स्थला बट बडून येतां झाले
नाही, कोणाचा मदलीला कोरून
बासावतां ही आले तरी त्यान
काळाच पडला

वांसरे गाईने भूष पाल्यावर त्यांच्या
तांडाला को पेंस लागून राहो, उपमन्यु
तो वाढून जाऊ लागला परंतु ती
छायासामुद्रा मुलाई करण्यात आली
कारण पोण्याच्या अंगामुळे वांसरे
आमस फस लाडनीव अस वाटले

वाई आजमात परतल्या पण उपमन्यु
नकहला त्याच्या वा कारीतरी तकाट
आले जसावे असे संपजून बुक त्याच्या
जोसाय निघाले.

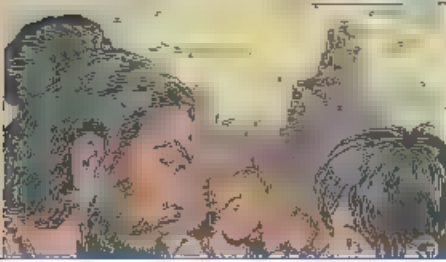

दरीन पडलेला पाहून जवळ येऊन
गुरूने त्याला घडलेले सतं वृत्त ऐकले
व त्यांचे बंद आश्रितकुमार याच
स्मरण करवासा 'याच्यासाठी सांगितले'

तेव्हा शिष्याने त्याप्रमाणे अश्विनी-
कुमारांचे स्मरण केले. दोघांनी त्याला
इकडेन धिरे व त्याला खांद्याला एक
पादल धिनी व 'जवळीतून तो हो
झालीस तर तुझे अंशक राईल'
तेव्हा उत्तमवृत्त म्हणाला- 'मी पुढच्या
आजशिवाय कसे जाई'.

त उत्तर पाहून अश्विनीकुमार प्रसन्न
झाले व ते उपमन्युला याच्या कडकड
घेऊन गेले. गुरूची अनुमती मिळाल्या
वर उपमन्युने तो भाऊ खांद्याला
तसेच त्याला घेऊन गेला. या
बरोबर त्यांना आचार्य सांगले. पुढे
व अश्विनीकुमारांनी त्याला आशीर्वाद
दिला.

अवीक्षित

अवीक्षित हा करधम नावाच्या राजाला
दोरा नावाच्या राणीच्या पाठी
जन्मलेला मुलगा होता. त्या जन्मला तेव्हा
उपमन्युनांनी त्याची जन्म पंचिका तयार
करून सांगितले की 'याच्यावर दुष्टग्रहांची
दृष्टी पडणार नाही'. म्हणून त्याचे नाव
अवीक्षित म्हणजे, यहाची दृष्टी न पडलेला
असे ठरवण्यात आले.

करधमाचा बाप एक अत्याचारी शासक
होता, म्हणून त्याच्या बऱ्याचनी त्याला
सिंहासनावरून काढून टाकले आणि करध-
माला गादीवर बसविले. भंत्री व प्रजा
आपल्याला मुक्ता गादीवरून कदाचित
काढून टाकतील या भीतीने करधमान
वृद्ध पैसे घातले. रिकामा खजिना
व या राजाची राजांनी स्वारी केली
आणि त्यांना राजधानी बाहेर पळवून
लावले. त्यानं जंगलात सैन्याची जमवा-

जमव केली आणि आपले राज्य पुन्हा
मिळविले.

अवीक्षित मोठा प्रांतशासकी होता.
वीरा गौरवें मुग्धता, लीलाधती, दारिका
माल्यवती व कुमुदती नावाच्या राज-
कन्यांनी अनुक्रमे स्वयंवरात त्याला वरले
आणि त्यांच्या राज्या भाल्या इतक्यात
विशाला नावाच्या राजकन्येचे स्वयंवर
ठरले. अवीक्षित त्या स्वयंवरातही गंधा
त्याचा हुंरा वाटत बसलेल्या राजकुमारांनी
एक होऊन त्याच्याशी युद्ध केले व
त्याचा पराभव केला. परंतु विशालाने
इतर कोणत्याही राजकुमाराकडे वरण्याचे
नाकारले. स्वयंवर होऊ शकले नाही.

तिकाड करधमाला त्याच्या मुलाचा
पराभव झाल्याचे कळले व तो सैन्य घेऊन
आला व त्याने सर्व राजकुमारांना पळवून
अवीक्षितला सोडविले. विशाला त्याच्याशी

कमाला तयार होती. परंतु सिव्यासमीर नामांकी झाली म्हणून तिच्याशी लग्नाला तयार नसल्याचे अवीक्षिताने सांगितले.

परंतु त्याचे विश्वासावर प्रेक्षे होते म्हणून त्याने ब्रह्मचर्यव्रत घेण्याचे ठरविले. तिकडे विशाला लग्न करायचे तर अवीक्षितलोच असे सांगून वडिलांच्या अनुमतीने करण्यात आऊन तपस्वर्या करू लागली.

अवीक्षिताला बृहस्पत्याभ्रमात आणायचे ठरवून त्याची आई त्याला म्हणाली- "बाळा मी 'विमिश्रित' व्रत घेणार आहे. कोणी काही मागितले तरी ते तू दिले पाहिजेस." अवीक्षिताने हाकार दिला आणि आपले व्रत प्रारंभ केले.

अवीक्षितकडे करंभमाने बैठून मला तानू हवा आहे तो तू दे अशी इच्छा प्रगट करी. म्हणून अवीक्षितने बृहस्पत्याभ्रमात प्रवेश करण्याचे मार्ग केले.

एकादा तो शिकारीसाठी रानात गेला असता त्याला "मी अवीक्षिताची बायको

आहे मला क्षण वरा रक्षणे कर असा एका स्त्रीचा आत्मसाद एक आला.

अवीक्षिताचा स्वतःच्याच कासार मिरविला होईना. तो अवागम्या दिशेने गेला तेथे त्याने एका राक्षसाने एका स्त्रीला धरले असल्याचे पाहिले त्याने त्या राक्षसाचा वध करून त्या स्त्रीला सांडविले. तेथे प्रगट झालेल्या दिव्यपुष्पाने 'तू पाहिजेस तू वा सांगून घे' असे म्हटले.

अवीक्षित म्हणाला- माझा वडिलांना एक नातू म्हणजे मला मुलगा हवा आहे. 'मग आगळी काय हवे?' हिर्याच जराभर मसार कर मुलगा होईल' दिव्य-पुष्प म्हणाले.

'मी विशाला बरेल आहे तिच्या शिवाय इतर काणव्याही स्त्रीबरोबर मसार करण्याची माझी इच्छा नाही' अवीक्षित म्हणाला.

'हीच ती विशाला! तू तिला परत्री म्हणून स्वीकारावे यासाठी ही तपस्वर्या करीत होती' देव म्हणाले.

हरिदासाची कथा

एका गावातल्या देवळात हरिक्या चालू होती. आख्यानाच्या सदमति हरिदास म्हणाले 'जाणाची वस्तू खोरी करून नली तर ती पचत नाही' खोरी करण्याच्यानेच नुकसान होते.

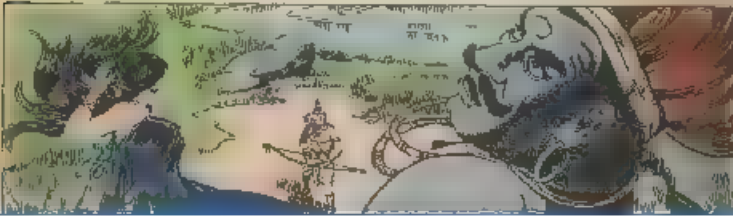
तो राष्ट्र तीन चोर साधोदारानी एकला न म्हणाले 'या हरिदासाच्या घरीच खोरी करून याची राष्ट्र आपण खाटी ठरवू या त्या चोरांची नावे अनुक्रमे दाडू, झडू व बडू होती.

एके दिवशी रात्री त्या तिघांनी हरिदासाच्या घराच्या भितीला भोक पाडले आणि घरात शिरले. त्यांनी हरिदासाला आणि त्याच्या बायकोला बांधून ठेवले व त्याच्या नावात बोळे काढून ठेवले. नंतर त्यांनी घरामे त्यांना जे दागिने, पैसे व किमती मंरी मिळाली त्यांचे एक गाठोडे बांधून तेथून निघून गेले.

त्या दिवशी रात्री ते गाठोडे कोठरी पुरून ठेवून खोरी संबंधी गावातला ओरडा शीत झाल्यावर काढून वाटून घ्यायचे ठरवून गावा बाहेर एका खोळ्यात जागी त्यांनी एक लहान झाला व त्यात ते गाठोडे पुरून ठेवले. नंतर एकाच वाटेने जाण घोक्याचे असल्याचे आढळून ते तिघे तीन दिशानी निघाले.

तिघांच्याही मनात एकच विचार धोक्या होता, दुसरा कोणीतरी इतर दोघाना फसवून गाठोडे उचलून नेणार नाही कशावरून?

बगडू खोलेच अंतर चालून गेला असेल त्याला एक पायच्या असलेली बावडी दिसली तो चार पायच्या उतलून पांचव्या पायरीवर लपून बसून पाहिला. तीन प्रहर राज तळतल्यावर ते गाठोडे काढून घेऊन जायचे त्याने ठरविले होते.

खंडू संगा त्या खाटवर एका नव्या घराने बांधकाम चालू होते. एका जमिनी बिटा एकावर एक रचून ठेवलेल्या होत्या. दगडाने ठरविले होते. तसेच ठरवून खंडू बिटांच्या दिगान्याआड लपून बसला.

काही वेळ गेल्यावर त्याने काही बिटा एका गाढोडधाद बांधल्या व त्या खोल्यात जागी आला. त्याने बागिन्याचे गाढोड काढले. ते कोठेतरी ठवून त्याच्या जमिनी बिटांचे गाढोडे पुरून ठेवायचा विचार करून त्याने बिटांचे गाढोडे त्या खोल्यात जागी ठवून दिले आणि बागिन्याचे गाढोडे घेऊन जाऊन त्या पायऱ्या असलेल्या विहिरीजवळ जाऊन त्या विहिरीत ते गाढोडे टाकून दिले. पायऱ्यांवर बसलेल्या दगडाच्या डोक्या वरच ते गाढोडे पडून खाली पाण्यात जाऊन पडले. दगडू बुड्या गाढोडेच्याच्या वकप्यात विहिरीतल्या पाण्यात पडला.

हे माहीत नसतानाच खंडू परत त्या खोल्यात जागी आला आणि त्याने बिटांचे गाढोडे उचलून

कोरूनत जागी आला व खंडूला गाढोड उचलतांना पाहून म्हणाला काय ते चोरा! मर्दच्या सर्व माल तु एकट्यात मिळकत करायला निघाला बाहेर का? लबाडा! ' असे म्हणत त्याने एक दाडके खडक्या कपाळात हाणले. खंडू बधुद होऊन साळी पडला.

बंडू बिटांचे गाढोडे उचलून बांधकाम चालू होते त्या घराकडे पळत गेला.

पळण्याचा आवाज ऐकून तेथेला पाहारे-करी जागा झाला व ओरडला- ' कोणचे तो चोर? आणि त्याने बघूच्या पायांवर दांडके ओरडून हाणले. बंडू साळी जादळला. त्याचे गाढोडे सांठून पाहिले तर त्यात बिटा होत्या. यानेच बिटा चोरल्या असे पाहारेकर्याला वाटले.

उन्हाडल्यावर खालाट जागेवर पडलेला खंडू व विहिरीत पडलेला दगडू आपापले चोरी दाखून पडले. चोरीचा माल पचला नाही. हृदिदासाची कथा खरी ठरली.

वठणीवर आलेला बैल

सदोबाने दोन पाड निरनिराळ्या आठ.

श्रद्धाच्या बाजागत विकत घेतले व त्यांची नावे रामू व भीम ठरून त्यांची जोडी गाडी व नागराळा जुपु लागल.

रामू चांगला बैल होता. तो जोरकर कामे शिके परंतु भीमू योडा जटपाळमणा करी नागराळा किंवा गाडीला जुपुलला असला तो ओखडासाळधी मान काढून घऊन अडून उभा रहायचा. खाणे मात्र व्यवस्थित आणि क्षुप खाण्याची कधीकधी तर नावे तांदून कतात बिरायचा.

सहा महिने झाले तरी भीमू मार्गावर यईना घंताची कामे तुंबून राहिली होती. शिवाय ऊस कापून गुन्हाळाकडे पोचविणे आवश्यक होते. वेळवर ऊस पांचला नाही तर मोठे नुकसान होणार असताना खत आणायचे होते. तीळ लादण्यासाठी शेते नागराळाची वेळ जवळ येऊन ठेपली होती.

सदोबाने भीमूला वठणीवर कसा आणा-

यचा याविषयी बराच विचार करून लक्ष्म तेव्हाकडे त्याला दोन दिवस पाण्याला जुपामला पाठवून दिले. दिवसभर कोळ्या वर झोपड बांधून भोल फिरावे लागले भीमूला. सर्व जग त्याला काळोख्या रात्री खारखे भासले. बरोबर रामभुजा नाही फिरताफिरतां मध्येच बांधला की पाठीवर काठीचा मार पडे.

दोन दिवद्व दोन युगासारखे झाले भीमूला.

तिसऱ्या दिवशी सदोबाने भीमूला बोर नावाच्या एका बैलाची भरहपाची गाडी चालविणाऱ्या दोरकडे पोंचते करून दोन दिवस गाडीला जुपायला सांगितले. दोन बैलांच्या गाडीच्या ओखडासाळून सहजी मान काढून घेता येत होती. एका बैलाच्या गाडीचे ओखड, मान कमी काळपार?

सराची पोती कुळकण्याच्या घरी पाट-
लाच्या घरी आणखी कोणाकाणाच्या घरी
पोचवावी लागत भीमूला ते दोन दिवस
यमयातना सांभाळा लागल्या

वीरूकडे दोन दिवस भीमूला टेवरुवा
नंतर सदाबान भीमूला सहू मळबाच्याकडे
मोटला जुपायला भीमूला पोचते केवळ
मोट ओढायला भीमूला उन्हात चालावे
सागे त्या पेसा तेंळाच्या पाणीने
जामव त्याला मागलं पाटलं असावे
कारण ते काम सोबलीत करावे लागे
भीमू घामाघूम झाला होडातून फेंस येऊ
लागला तरी खडून भीमूला साटला
बांधल होते

मोटवें काम भीमूला जास्तच कष्टाचे
वाटले कारण थोडं भरली म्हणजे पुढे
उत्तरणीवर मावत पळाने लागे आणि
विकासी झाली की पुन्हा ती विहिरीत
सोडण्यासाठी उलटे जडणीवर यावे लागे
भीमून थोडीबुद्धा कुचकार्हा दाखविणी की
खडूची काठी पाठीवर पड

थय सतर सदाबान भीमूला एका मिश्र-
कडे पोचते केल भिष्टी भीमूच्या पाठीवर
दोन चापहयाच्या पिंसाच्या भुलून राकी
पाण्याचे ओझ काढून तत ना भीमूची पाठ
मोडल्यासारखी झाली

दान दान दिवस नेटीचो हो कामे एक
आठवडानर केल्यावर भीमूची मस्ती उठ
रली असेल असे वाटून सदाबान त्याला
घरी घेऊन गेलं एका आठवड्यानंतर
रामूची अट आनवावर भीमूला परमानव
झाला किती वर्षांनी मित्र भुलण्याचा
आनंद त्याला झाला इतरांपेक्षा आपला
घनीच आपल्याला वेळवर दाणापाणी
देना शकत घालतो या गोष्टीची जणूच
भीमूला आल्यासारखे दिसले कारण
त्यानंतर भीमून नागगला किवा गाडीला
जुपट्यावर मान काढून रथायला खट्याळ
पणा दाखविला नाही आणि गुण्यागाविदानं
सर्व कामे करू लागला

बेल पठणीवर चाल्याने पाहून सदा-
बालाबुद्धा आनंद झाला

मुलाकरिता

विद्यदुर्गा नावाच्या गावी विश्वनाथशाम्जी नावाचे एक सुप्रसिद्ध वैद्य होते त्याचा स्वतःच्या
हातगुणाबद्दल फार गर्व होता ती हातगुण त्याच्या मुलानही असल्या एकदा ज्वर
विश्वनाथशाम्जीला वातावीर वडने त्यांना स्वतःचे औषध घेऊनही गुण पडला नाही मरण
जवळ तेत घासल्यानी त्यांना खावी नाहू लागली बाणखी एखाद्या वैद्याकरवी दलाच न
करविला ते करविल्या मुलाकरिता आपलीच औषध घेत राहिले

विश्वनाथशाम्जीला अजगर वाढत चाललेला पाहून संतापूनसातवी त्यांना भेटल्या
आले त्यांचा मुळ हेतू हा होता की विश्वनाथशाम्जीला मरण पावल्यावर त्यांची काणा त्यांना
पटकावता येईल विश्वनाथशाम्जीला तो हेतू कळला अंगारले सर्वे वळ एकवटून ते खाजेवर
उठून बसले आणि म्हणाले 'माझा मुलाच्या हाताला पांजनात गुण आहे मंगळान शक्ती
काही न दातला विजयदुर्गेवर विश्व नले नृपाला चर्कित झालेना पाहून विश्वनाथशाम्जी
म्हणाले- मुला पुत्रा मोठेपणा देखविण्यासाठी मला काम द्या हाता तरी उठून बसला
नाहिल मगावरशाम्जी आपल्या गावात जाणं वेळून बसले असतं व तुझ्या पाठवर पाय धाव
असता' असे बोलत असताच विश्वनाथशाम्जी कोनमडून पडले ते पुन्हा उठले नाहीत

लखुजीची भुल

लखुजीच्या मुलीचे लग्न ठरलं परंतु आपल्या गावीच लग्न केले तर सर्व गावाला बोलवावं लागेल व अन्नाच्या सव्या खर्च होईल असा विचार करून त्यांनी दुसऱ्या गावी लग्न करायचे ठरविले आणि पांढकऱ्यांना सोद सांगितले की व्याहाराची इच्छा त्या गावी लग्न करण्याची असल्यामुळे ठिकठिक सर्व तयारी केली आहे.

लग्नाच्या दोन दिवस आधी सव तयारी करण्यासाठी लखुजींनी आपल्या कुलाळा त्या गावी पाठविले होते व स्वतः बायको-बरोबर बैलगाडीत वसून आपल्या दिवशी निघाले.

वाटेत काही बिघ्न झाले नसले तर ते रात्री त्या गावी पोचले असते. परंतु वाटेत एक बैल जावारी पडला, म्हणून त्याला एका गावी एका गहस्याकडे सोडून दुसरा

बैल घेऊन पुढला प्रवास सुरू करवा लागला. म्हणून संध्याकाळ होईपर्यंत ते अर्धी वाटेच जाऊ शकले. लखुजी काळजीत पडले की मुलगा वाढ पहात असेल त्याने निव्वड लव्याची सव तयारी केली असले धर्मलाळत भाड देऊन जागर वतल्या असेल आणि कदाचित मेषाक वगैरेही करविला असले आता हा सर्व खर्च फुटकच जाणार.

आणखी एक बिघ्न आला ते म्हणजे खोराचा पाऊल आला म्हणून सर्व रक्ताभर चिसल माला रस्त्याच्या बाजलाच एका स्मशानातून कोव्हेंकुई व घुवडाचे कोरडणे ऐकू येत होते काळोखी रात असल्या कारणाने भीती व नत रातो रस्ताभर साचसळणं होतं आणि आपल्या एक दुर्दैव म्हणजे गाडी एका जागी चिखलात रुतली.

मग गाडी पुढील लगेच आणखी दूर पुढे चालू लागली परंतु जाही उपरांत आला नाही इतक्यात लखुजीला

काणीतरी बडबडत्याचा आवाज ऐकू आला त्यांनी गाडीच्या टापावर पाहिले तर ते चकित झाले टापावर काही खूजो भुते माडी ठोकून वसण्याच्या प्रयत्नात होती.

काय तुम्ही, येव काय काय तुमचे? लखुजींनी करड्या आवाजात विचारले.

आम्हां खुजी भुते आहो. परंतु तुम्ही इकड स्मशानात आकाशच कशासा? भुतांनी उत्तर द्यायच्या ऐवजी उलट प्रश्न विचारला.

लखुजी धीर काढून म्हणाले- 'स्मशानात यायची आम्हाला गरजच काय? आमचं

मर्त्यत्व इतकं फुटकं वाटलं की काय तुम्हांला? उद्यां आमच्या मुलीचं लग्न आहे.'

'वाहवा! लग्न आहे का? तर मग खायला काढू आणि जिलव्या मिळणार!'

असे म्हणत ती भुते माधू जागळी. 'परंतु लग्न होणार कसे? गाडी तर चिखलात रुतली आहे. चिखलातून निघेल तर ना,' लखुजी म्हणाले.

'तर मग ऐक, आम्हांला बरोबर लग्नाला घेऊन गेलात तर आम्ही एका क्षणात गाडी बाहेर काढून देऊ आहे क्यूक?' भुतांनी अट घातली.

'गाडी बाहेर तर काढा तुम्हांला खनाला घेऊन जाऊ.' लखुजी म्हणाले.

त्यानंतर सर्व लोक गाडीत वाऊन बसले भुते गाडीच्या टापावरून खाली उडी मारून आली व एका क्षणात गाडी चिखलातून बाहेर काढली गाडी दुप्पट वेगात चालू लागली

लखुजीची बायको म्हणाली "तुम्हाला आता काय म्हणायचे? गावकऱ्यांना व नातेवाइकांना बोवून आपण आता या या भुतांना बरोबर बोलावून लमाळा नेतो आहो.

"तुला काय कळते? त्या गावात पॉन्-पॉन्चिती खागळे उजाडेल. भुते पळून भावीक" लखुजीची थोडजेली सुक्ती सांगितली

'परंतु ज्या वेगाने गाडी चालते आहे, त्यावरून असे वाटते आहे की आपण राजाडण्याच्या आधीच त्या गावात पोहोचू मग तुम्ही काय करणार? या भुतांचा पाहुणचार करायला मी नाही तयार. तुम्हालाच त्याची जबाबदारी स्वताची लागेल लखुजीची बायको म्हणाली

बायको वधू द्या विचार कराल तर न मरवान पावताच मी काली व्या देवतामणार गाडी थांबवून पुरात म्हणून चला आत यथेच लग्न करायला आहे ते एक रांच मध्ये भुते पळ काढतं क' अस म्हणत लखुजी मोठ्याने हसत लखुजीच्या बाय काळा नवऱ्याची रकती फर श्रावडील वधू वरकरणी. राजाडण्यात म्हणतो रावड माठ्याने काय बोलता' भुतांना रकवाईल

त्यानंतर त्यांना आप आली दोघ झाली गाडीचा हिमका लागला व दोघांचे आप भेडल्या नाथयंत छान राज डलं हुतं

लखुजी वी गाडीतून उतरून पाहिल गाडी चिखलात तलल हांची त्यान आगी होती मक पाऊलवी पुढ गली नव्हती

'अज तू मला फुकट बडवड कर दिलस माझ बालण त्यांना एक यल असणार त्यांना गाडाच्या चाक तसतच फिरव ठेवली वाटत आणि लखुजी पाहूनचत म हो टाकून पक्षाय झालेली दिगसाहेत लखुजी रलय वाळकावरच रलयल

उगंधाविह्वलारस

हूनपुरता व्यापारी रामगुप्त बिन्यक वर्षे समुद्रपार व्यापार करीत पुढकडील बराच रच राहू लागला तेथेच त्यान एका सुंदर मलाशी लग्न करे त्याने अपार संपत्ती मिळविनी आणि मी रोडने ती स्वदेशी परतला ती आदला बालमित्र रामगुप्त याला भेटायला त्याच्या घरी गेला

रामगुप्तने मुद्दा व्यापार करत मुद्दळी रस मिळविल तर राजसंस्थानमन्य लोकां-सारखा पक्षआरपात आगुप्त चालवत हात दोध मित्र वरेच दिवमानी बेटलं हांचे म्हणून आगुप्ता जूपा आगुप्तांचो उगळणी करू लागलं

रामगुप्ताच्या बराबर सुदशन अशी पाटी पाहून उगळतले विचारले- 'मित्रा, हा सुदशन कण ५०'

सुदशन माझ्या मुलाचे नाव आहे तो जन्मल्यानंतरच माझ नशीब उघडलं,

वेळ पामून मी हातात मानी घरली की तिचं मांन होऊ लागल म्हण ना' रामगुप्त म्हणाला

त्यानंतर दोघे मित्र बराच वेळ बोलत राहिले प्रत्येक वेळी रामगुप्त आपल्या घाकट्या मुलाचे गुणगान करी, परंतु मोठया मुलाविषयी बोलायला लागल तर तो टाळाटाळ करून विषय बदली म्हणून बसगुप्ताने त्याला विचारले- 'काय रे पण तुला मुल्यो किडी हे नाही तु मागिलेस?'

"मला दोन मुल्ये आहेत बोरला सुमंत ही दहा वर्षांचा आहे आणि धाकटा सहा वर्षांचा' रामगुप्त म्हणाशा

धनगुप्ताला आश्चर्य वाटल की राम-गुप्तासारखा कर्तव्यार भाणूस आपल्या कर्तव्य वाकतीवर बवलंबून न राहता आपल्या नशिवावर कया अवलंबत सहातो?

त्याहून जास्त वार्ट मोट ही की रामगुप्त जव्हा आपल्या धाकट्या मुलामुल आपलें तशेंच उजळत्याचें भागू लागला तेव्हां वनगुप्ताच्या साहचर्याच घाटण की अस तो नेहमी दोयल राहला तर धाकट्या मुलाचें होकांच फिरल. तिकडे शोरता मुलगा त्याचा तजोवच झाल्याने कमकुवत मनाचा होईल असा विचार करून वनगुप्त रामगुप्ताला म्हणाला-“कायरे मित्रा! मी एक मोट विचार कशें? मला मूलबाळ नाही माझी बायको प्रदेशाचे राहणारी आहे तिला एकलकोटपणा वाटू नशें, यासाठी तू आपल्या मोठ्या मुलाला आमच्या घरी राहायला का नाही पाठवोत?”

पुनःकळच अशें ह्मण म्हणून रामगुप्त आपल्या मोठ्या मुलाला वनगुप्ताच्या घरी पाठवायला नयान झाला

मला मुलगा वनगुप्त कड गेलोयल्या- तर काही दिवसांनी रामगुप्त वनगुप्ताच्या सहाय्या नका घेतनाम उद स दिसत होता रामगुप्ताचें लक्ष्ये करण घेयारल

वनगुप्त म्हणाला-“मित्रा मी समज्पार व्यापार मूळ केला तव्हापासून आजपर्यंत कशें हें माझ्यावर असल प्रसंग ओठवळ नाशत अजय मला कळल वो माझ गलसन बुडाल आणि त्यात ललाचकी रुपय चा मान वडाला कारण माझी माहोन परतू मला अस वटू लागले आहे को नुस्य मुलान जव्हापासून माझ्या घरात पाऊल टाकल तेव्हापासून असच काहीतरी घडत आहे वुका

ने एकून रामगुप्ताला थोड वार्ट वारुळ, त्यान आपल्या मित्राला झाल्ल्या नुकसानाबद्दल शह नभूत दर्शवलो

आपली काही दिवस गेल एक दिवशो सध्याकळी वनगुप्त वांणतोनी मळी काळजो त्यागल्यासारखा रामगुप्ताच्या घरी गुंदा रामगुप्तान आपल्या मित्राला काळजात पडलेला पाहून विचारल मित्रा कायरे बवा! पन्ना काही शाल का र?”

नुकसान झाल आहे वावळी माथी बायको आशारी पडली आहे, व आजार काय आहे कळत नाही वैद्याना मुद्दा आजगर्ज निदान हात नाही हे पन्ना रामगुप्त गुंदा कशे आपल्या घराच्या मुलामुल नुश्यावर नाही गोठे पकड आशार आठवत आहे का? कारण ना माझ्या घरी आन्यानंतर मला आनंद होईल अशी पकटी गाल घडली नाही” वनगुप्त म्हणाला

वनगुप्त म्हणाला ने एकून रामगुप्ताला मनस्वी राग आला तो मतापून म्हणाला

माझ्या मुलामुल माझ कोणनेहं! कधी नुवमान जसे झालच नाही तूच त्याला नकूत त्याच्या घरात आनंदी वातावरण आपल्या घरी झोलापून घेऊन आसो

म्हणालास तुझ काही नुकसान झालं वसेल तर त्याचें खरे कारण काय त्याची माहिती काढण्याचा प्रयत्न न करतां सर्वांचे खापर माझ्या मुलाच्या माथी फोडण्याची काय गरज? ह्या तुझा अंधविश्वास आहे. मी आपल्या मुलाला घरी घेऊन येतो”

रामगुप्त म्हणाला ते ऐकून वनगुप्ताला आनंद झाल्यासारखे भासले तो म्हणाला- होय, रामगुप्त! मलाही तेच बरोबर दिसते आहे. तू आपल्या मुलाला आपल्या घरी घेऊन जा. बस माझ्या बरोबर

रामगुप्ताने वनगुप्ताच्या घरी जाऊन पाहिले तेथे काळजी करण्यासारखे काही नकूत त्याच्या घरात आनंदी वातावरण होते. वनगुप्ताची बायको आनंदाने तर्न

वागिन घालून हसतमुखान पुवे आली तेव्हा प्रत्यक्ष लक्ष्मीच आल्याचा भास झाला तिने रामभुताला घरेच्या सर्व लोकांची सुखाली विचारली.

त्यानून आश्चर्य वाटण्यासारखी गोष्ट म्हणजे रामभुताचा मुलगा आनंदाने वडला मारीत मनयोजेवणाने झेलत होता परंतु बापाला आलेला पाहून हिरमुल्ल्यासारखा कोप्यात बाऊत बसला ते पाहून रामभुत थकक झाला.

“रामभुत! तुला कळलं का सर्व? कळलं नसेल तर ऐकून घे समज, माझ काही मुकडान झालेले असत तरी मी हे कदापि मानलं नसत की हे तुझ्या मुला मुळेच झाले आहे मी इतका मूर्ख नाही! तू आपल्या धाकट्या मुलाच्या फायगणाची वाखाणशी. सर्वांसमक्ष करीत फिरतस की तोच तुझ नशांच तपडायला कारण झाला आहे. त्याचा परिणाम तुझ्या मोठ्या मुलाच्या मनावर कसा होईल याचा कधी तू विचार केला आहेस का? त्याचप्रमाणे

तूच मग उत्पन्न होण्याची जायना अर याच ही विचार तुझ्या मनाला घेतलेला दिसत नाही. मागे मग पाहून घे घे भयान व ठगविल की तुझी वातावरघाडण काला म्हणून मा तुझ्या जवळ दमिदा वाट घालला. तू याच घाबानेच तूच आपले आयुष्य काही दिवस नी तुझ्या भायने घात फिरविली व त्याचे कारण तोच असल्याच मानून तुझा धाकटा मुलगा किती दुःखी होईल? वाचली विचार कर तू माझ्यात जयविस्वास असल्याचे म्हणालस मलाच माझा प्रथम यशस्वी होण्याचा नवखा खर्चा झाली आता तू आपल्या मुलाला घडून जा.

तेव्हा रामभुत नम्रपणे म्हणाला. “मला माझी मुकडाली. म झ्याम बदल म्हणता घाडा वेळ लागेल म्हणून तू काही दिवस आपली थोरल्या मुलाला आपल्या घरीच ठेवून घे, मुला असे वाट लागले आहे की तुझ्या घराच्या सोबळला वातावरणाचा त्याला पुकळ फायदा झाला आहे.”

महिलाच्याच कथे करून देवी अंतर्धान पावल्यावर देवींनी महिषासुराचे राज्य शत्रुघ्न नावाच्या एका सूर्यवंशी राजाला देऊन त्याचा राज्याभिषेक केले आणि देवळांको निधन गेले.

सर्व जय सुखसमाधानाने राहण असतां अन्हां राक्षसांचा त्रास सुरू झाला, रसा तळान शुभ व निशुभ नावाचे दोन राक्षस भाऊ घोर तपस्व्या कळ लागले.

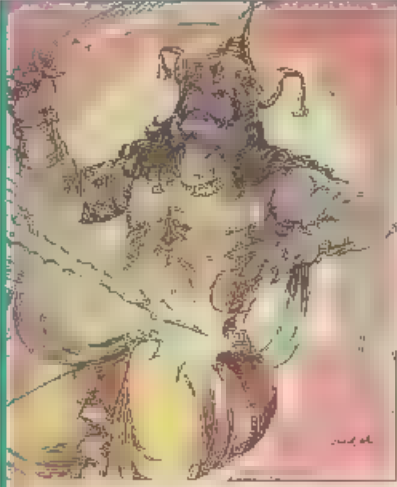
त्याच्या तपस्वयेंवर असज होऊन ब्रह्मदेवान त्यांना दर्शन दिले व वर मागायला सांगितले.

दोघे म्हणाले-“तुझ्या हाती किंवा इतर कोणाच्याही हाती आम्हांला मरण येणार नाही, असा वर दे!”

“ते मला माग्य नाही. तुम्ही दुसरा एखादा वर मागून घ्या!” ब्रह्मदेव म्हणाला. “स्त्रीच्छाशिकाय आपली कोणाच्याही हाती आम्हांला मरण येणार नाही, असा वर दे कोणी स्त्री आमचा वध करायला परील तेव्हा काय करायचे ते आम्ही पाहून घेऊ.” शुभ व निशुभ म्हणाले.

ब्रह्मदेवाने त्यांना ससा वर दिला. ब्रह्मदेवाकडून असा वर प्राप्त केल्यावर दोघां भावांनी शुभ म्हणून आपला पुरोहित केले नंतर शुभहून पाहून शुभने स्वतःचा राज्याभिषेक करून घेतला आणि आपला धाकटा भाऊ निशुभ याला आपला मंत्री म्हणून तमळ आणि राज्यकारभार पाहू लागला. चड व मर असे त्याचे दोन

आल्यात तशाच हाऊन पाडल्यात एकूच शोध मनापल' असे रविवीर स्वारी केली. दद्राचा पराभव केला व देवता पुढून लावले. यातूनच दुर्दैवद-श्रीकारण आणि अणू दिव्यालांना वर देऊन निवृत्तीसाठी लावले. ती जटनवलात शिकून अमरावती वर विहार करू लागले.

“देवतालाचा” आगावर शोधव अनुभवी नमल गल. शोधव गळ्यात शोधव हा र होऊ लागले. ते जमल्यात पळून गल किता गुहान राहू लागले.

तुलू वृद्धावती यांना जटल व म्हणाले. एक हजार वर्षे अशीच लावली. तुलू व अश्वरा शास्त्रात इद्राचा देव विचार करू लागले की पुढी स्वर्गाचे राज्य कसे सुपाडले करावयाचे? त्यापूर्वी शुभचा वध करण आश्वराक हात पण ते कसे नव्य वृणार हे कळता? म्हणून ते एक दिवशी आश्वरा गुह्यात आपल्याला मज्जीत लाई असे न जगात काय आहे? असाच हा जो प्रश्न ओढवला आह ती कसा दूर वृद्धाचा सोळा काहीतरी उपाय सुचवा मत्ताचा फार मोठा प्रभाव असतो. म्हणून हाणतातरी मोठा होम करून किता आणवी बाहीतरी करून आमचे राज्य आम्हाला परत मिळवते या!

तक हाऊन तरी ते विद्याकीर्तनाप्रमाणेच न भाव घेतले. त्यांच्याविषय काही करण यण शोधव राहू तुम्ही मध्ये विरागपच अक्षुत या मिळतील आहांत तर तुम्हाला ते सर्वे मंत्र काय उपयोगाचे? परंतु एक करत घण्यामारणे काहे, जगज्जन्मीन महिषासुराचा वध केला होता, हे तुम्हाला म हातच आहे पुन्हा तिच्याच आश्याला ज तुम्ही हिवालय पर्वतावर जाऊन त्या त्वीच, माय वीज मंत्र आहे वा त्याचा जग करण तुमचे वच्छापूर्ण हाऊन.”

जगप्रमाण देव हिमालय पर्वतावर गेले व मत्ताचा मत्ताचा जप करीत देवीचा मत्ताचाट करू लागले.

देवी एक सुंदर साडी तमून व मनोहर आभूषण धारण करून गगनर म्नानाल निघण्यामागला एका गृहेतून बाहेर आली व तिने दवांना पाहून विचारले “देवां- सारल दिसता नाहा! कोणत्या कामाचे इकडे आलां? कारण विनायक दिसलां आहां?”

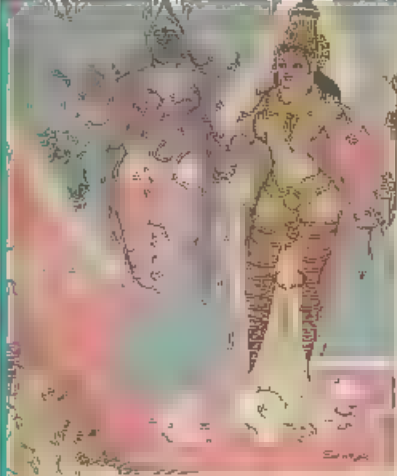
त्यांनी हात जाडले व तिला म्हणाले- माते आमच्यावर आलल्या सकटातून आम्हाला वाचव आम्ही बुद्धात दानवां मयांग टिकाव घेऊ न शकल्यामुळे आपल वृक्ष वजल वृक्ष आश्रयाल आलो आहां.

तावाच्या गळ्यांनी आमचा पराभव करून स्वर्गाचे राज्य बळकावले आहे. वृद्धावान दिल्ल्या वरामुळे त्यांना ठार करण आम्हांला अश्वरा झाले आहे परंतु यांचा वधही महिषासुराप्रमाणेच एका श्वोच्या हातांच आहे तेव्हा त्याचा वध कोणती स्त्री करू शकणार? म्हणून आम्ही तिरपाव होऊन असा वास भोगल आहो. पूर्वी तू महिषा- सुराचा वध केलास तेव्हा आमच्यावर कधी सकट आले तर उद्धार करीन, कसे वधन दिस होतेस शुभ निवासच नव्हे तर स्वतःचीज, जव मुंड इत्यादी राजसही जावचे जव आहेत आज अत दिशालक राजसज्ज आहोत म्हणून आमच्यावर

शूर मत्तापती हात मत्तालातून मुल्लोचन व रक्तबीज नावाचे दोन शोधव घोन अश्वोहिणी सेन्यासह येऊन शुभ व निवृत्तीच्या दरबारात आले.

स्वतःचीज शोधसाला युद्ध करीत असतां जखम झाली की जे रक्त जमितीवर सांड त्याच्या प्रत्येक घट्टातून एक रक्तबीज शोधस उभा राही. म्हणूनच त्याला रक्तबीज हे नाव प्राप्त झाले. एकदा निवृत्तीच्या मनात इद्राच्या जिवायची महत्ताकक्षा उत्पन्न झाली तो इद्राची राजधानी अमरावती या नगरावर जाऊन गेला तेव्हा इद्रान त्याच्यावर आपल्या वज्रायुधाचा प्रयोग केला त्यामुळे तिच्या हातात हाऊन पडला.

अनुग्रह कर आणि सर्व राक्षसांचा संहार कर."

देवांची ती वीन अवस्था पाहून देवीला कीव झाली व तिने आपल्या देहातून कोशिकी नावाच्या एका शक्तीची सृष्टी केली. ती शक्ती खंगाने काळी होती म्हणून तिच्या कालिका, काळरात्री ही नावे पडली. तिने महाभयंकर रूप धारण केले.

'देवांनो! तुम्ही काळजी करण्याचे कारण नाही. शुभ निशुभाचा व इतर राक्षसांचा संहार करून तुमचे मी कल्याण करीन.' असे सांगून देवीने देवांना अभय धान दिले. तिच्या देहातून सृष्टी केलेल्या कोशिकीच्या आपल्या आज्ञेला दंडाने मी

वाहेरच्या वनात राहू लागली. तेथे तिन मनोहर गायन सुरू केले. ते गायन ऐकून सर्व देवांना फार आनंद झाला. रावटो जनावरे देहभान विसरून गेली. पक्षी कान टवकाऊन एकू लागले.

त्यावेळी चढमुळ शमाविहार करत ते गायन काही वेळ ऐकून जवळ आले. त्या जगन्मोहिनी मातेचा तो मनोहर अवतार आणि तिच्याबरोबर आलेल्या कोशिकीला पाहून ते आश्चर्याचकित झाले. या राजपाती-मज निधून गेले. तेथे शुभला झेडून नमस्कार केला व म्हणाले 'कोटून तरी एक स्त्री मिहवाहनावर बसून आली आहे. त्रिलोकान इतकी सुंदर स्त्री मिळण अशक्य आहे. आपल्या उत्तानवनात ही मात अमलां सर्व पक्षुपक्षी देहभान विसरून गेले होते. तिच्या त्या मधुर कंठाचे वर्णन बाम्ही काय करणार?' तिच्याबरोबर आणखी एव स्त्री आहे. हे सर्व कसाला, घृ स्वनच जाऊन पहा ना, आणि तिला घेऊन येऊन तिला पट्टराणी कर. त्याहून जास्त सुख आपणही काय असू शकल? परावसाळा पारिजातक वृक्षाला, तत्त्वभ्रवा नावाच्या रूद्राच्या घोड्याला आणि विमानाला जिकून चढव बाहेस, होन तुला पट्टराणी होण्याकरिता आहे.'

ते सर्व ऐकून शुभने विचार केला की काय वाटेल ते करून त्या स्त्रीला आपली पट्टराणी करायचे. जवळच सुप्रीव नाथाचा एक राक्षस उभा होता, त्याला शुभ म्हणाला—“तू माझ्या वतीने जा आणि त्या स्त्रीला घेऊन ये. हे पट्टा, शृंगार इत्यादीत फक्त साम व दान यांचाच उपयोग करा-वयाचा असतो. भेदनीती व ईडनीतीचा नाही, लक्षात असू दे.”

शुभाने निघाला व सिंहबाह्यानगर नसलेल्या जगदंबेला नमस्कार करून म्हणाला—“देवी, शुभने सर्व देवाने जिकले आहे. तो मदनाचा पुतळा आहे. मी त्याचा दूत आहे. तुझ्या सौंदर्याचे धर्मेण ऐकून तो तुझ्यावर

पाठविले आहे. तो तुला आपली पट्टराणी करून घेणार आहे व नेहमी तुझ्या आज्ञेप्रमाणे वागेन अथे त्याने तुला सांगायला सांगितले आहे.” ते ऐकून देवी स्मित करून म्हणाली—“तुमच्या राजाने सर्व देवांना जिंकले असल्याचे ऐकून व तो इतका मोठा आहे म्हणूनच मी त्याच्याकडे आले आहे, हे त्याला सांग व त्याला आणवी एक मोष्ट सांग की मी सामान्य व्यक्तीची विवाह करीत नाही, माझ्याशी युद्ध करून गो मला जिंकिल त्याच्याशीच मी लग्न करीन अशी मी प्रतिज्ञा केली आहे. मी ही प्रतिज्ञा केली त्या दिवसापासून माझा गर्व भंग करणारा एकही पराक्रमी वीर पुढे आला नाही. तुझ्या मालकाने हा पराक्रम दाखवून माझे पाणिग्रहण करावे.”

ते ऐकून सुप्रीव धक्कच झाला व म्हणाला—“देवी, स्त्री स्वभावानुसार तू दुस्ताहस बसवून असे म्हणालीस, परंतु तुला माहीत नसेल, शुभचे नुसते नाव ऐकूनच मोठमोठे वीर थरथर कापतात! त्याला तू कशी काय जिकणार? तू तो सर्व विचार मनातून काढून टाक व तू शुभ किंवा त्याचा धाकटा भाऊ मिशुभ दोघांपैकी कोण एकाला आपला पती म्हणून स्वीकारून सुखाने आयुष्य घालव.”

प्रतिज्ञा भंग करणार नाही. माझ्या मनाची इच्छा पुरी न करणाराची मी काय काय लग्न करीन? माझ्याशी युद्ध करायची तयारी नसेल तर तू आपल्या मालकाला सांग की स्वर्ग व मर्त्यलोक सोडून सकुटुंब सपरिवार रमातळाला निघून जा, म्हणावे मी जे सांगितले त्यात काही बदल होणार नाही.”

सुयीवाला काय उत्तर द्यावे, कळेंना. तो शुभकडे गेला व प्रथमच क्षमा मागून देवीने त्याला जस सांगितले होते त्याच शब्दात त्याने सर्व निवेदन केले.

शुभ निवृत्ताकडे वळून म्हणाला—“एक बाई आणशी एका बाईला बरोबर घेऊन आयच्याशी युद्धाला आली आहे, म्हणे! तू जातोस की मी जाऊ तिच्याशी युद्धाला?”

“तू जाऊ नकोस व मी ही जात नाही. घुमलौचनाला पाठविले तर तो तिला जिंकून घेऊन येईल. ती लगेच तुझे पाणिग्रहण करील.” मिशुभ म्हणाला.

शुभला ते पडले व तो घुमलौचनाला म्हणाला—“तू जा आणि त्या सुंदर स्त्रीला मदत करणारी जी दुसरी स्त्री आहे तिचा वध करून त्या सुंदरीला घेऊन ये. तिने तुझ्यावर तीक्ष्ण बाण सोडले तरी तू तिच्यावर बाण सोडू नकोस, बरे का!

तिच्या अंगाचा कोणत्याही प्रकारचा धक्का किंवा दण पडता कामा नये.”

घुमलौचन सधेन्य देवी होती तेथे गेला व आपल्या मालकाने सांगितलेला प्रेषसंदेश देवीला निवेदन केला.

तो म्हणाला ते ऐकून घेऊन काळिका त्याला उत्तर देत म्हणाली—“काय रे, तू निर्लज्जासारखा बोलतो आहेस? युद्ध कर माझ्याबरोबर. माझी मालकीण येथे कशासाठी जावी आहे, वाटळं कुला?”

घुमलौचन संतापला व म्हणाला—“तू मरायला तयार होऊन आली आहेस ना? मी तुझा गर्व व धमेड उतरवितो, पहा! हत्का वेळ तू उमटपणाने बोलत राहलीस

त्याचे प्राप्तिवत्त पी मुला देतो." अशी म्हणत तो मुद्दाला तयार झाला. परिणाम व्हायचा तोच झाला. तो स्वतः तर मेल्याच त्याचे सर्व सैन्यही नष्ट झाले.

त्यानंतर देवीने शांजनाद केला. सर्व दिशा दुमडूनल्या. तो आवाज ऐकून शुभ काही तरी भयंकर घडले आहे असे बाटून निघाला व शांजवनी झाला रवा दिशेने आला. तेथे भूभ्रमलोचनाचा संसैन्य फडशा उडालेला पाहून व राक्षसांची आणि चोख्यांची प्रेते पाहून धक्का झाला. जे जिवंत होते त्या राक्षसांच्या तोंडी त्याने सर्व वृत्त ऐकले.

शुभने प्रथमगाथा एकदम संपुष्टात आली. तरमग त्या स्त्रीशी मुद्दाशिवाय दुसरा मार्गच नाही. नाही तर संधीची बोलणी. तिच्याशी युद्ध करण्याची शक्ती असलेले कित्येक राक्षस शुभकडे होते. सर्व प्रथम चंड मुंड देवीशी युद्धाला गेले. ते मेल्यावर रक्त-बीज मुद्दाला गेला व त्याने पुन्हा एकदा शुभ किंवा निशुभ होण्याची कोणशीही विवाह करून घेण्यास तिला सल्ला दिला.

माझ्याशी युद्ध करून घेऊन जिक-थान्याशिवाय मी इतर कोणशीही विवाह करणार नाही, हे मी तुमच्या मालकाला तेन्हाच सांगितले नाही का? मग पुन्हा या निरर्थक गुप्पा कशाला? तू शुभ निशुभांना माझ्याशी युद्ध करून घेऊन जिकथ्यावर मी त्यांच्याशी विवाह करीन असे जाऊन सांग!" देवी म्हणाली.

रक्तबीज चिडला व देवीशी युद्ध करून त्यात नेणूड झाला व रथात गडला.

परंतु रक्तबीजाचे रक्त जमिनीवर पड-तांच प्रत्येक भेवावरीवर एकेक रक्तबीज जमिनीवर उत्पन्न झालेले पाहून देवीने त्याचे रक्त जमिनीवर पडू न देता ते पिऊन टाक अशी कालिकेला आज्ञा केली आणि स्वतः त्यापूर्वी जन्मलेल्या अनेक रक्त-बीजांचा संहार केला.

अगदी शेवटी शुभ निशुभ देवीशी युद्धाला आले आणि देवीने त्यांचा वध केला. ते मेल्यावर देवीने इतर राक्षसांना अभयदान दिले. ते पाताळलोकात निवून गेले.

चौर्य वृत्ती

एका राज्यात बोंब्या इतक्या होऊ लागल्या की राजाने हुकूम काढला की पकडलेल्या प्रत्येक चोराला मावावाहेर उघड्या जागेवर फाशीची शिक्षा देण्यात यावी. त्याप्रमाणे कित्येक चोरांना फाशी झाली.

त्याच राज्यात एका गावी खडू आणि दगडू नावाचे दोन चोर रहात होते. त्यांच्या काही साथीदार चोरांना फाशीची शिक्षा झाली. ते कळल्यानंतर घाबरेपण वाटून खडू व दगडू दोघांनी चोरीचा धंदा सोडून घासवे ठरविले.

"आजपर्यंत पुष्कळ पापे केली उरलेले आयुष्यतरी नीट चालवू या." खडू म्हणाला.

"आपण करायचेच म्हटले तर किती तरी चांगली कामे आहेत! एखादा चांगला धंदा करू." दगडू म्हणाला.

ते दोघे शेजारच्या एका गावी गेले आणि एका शेतकऱ्याकडे कामाला लागले. खडूला दररोज बैलांना रानात चरायला त्यावे लागे व दगडूला मळ्यात झाडांना पाणी बावे लागे.

पहिल्या दिवसापासून खडू पहाटे उठे आणि बैलांना रानात चरायला घेऊन जाई. बैलांना त्याला अनेक प्रकारे त्रास दिला. ते आपसात झुजत, पळत कोठतरी निघून जात किंता कोणाच्या तरी शेतात शिरून नासधूस करीत. शेताचा मालक ओरडे, असा ते त्रास देत. त्यांना बळगीवर आणणे खडूला फार त्रासाचे झाले.

तिकडे दगडू वागेत झाडांना पाणी लावण्याचे काम करू लागला. किती वागरी पाणी ओतले तरी झाडांना पाणी पुरेना. निदान अर्धा वागेला तरी पाणी घालावे, म्हणून दगडूने प्रयत्न केला, परंतु ते सुद्धा

बाक्य झाले नाही. तो दमून गेला. चामाधूम झाला. त्याचे हात दुखू लागले. संध्याकाळपर्यंत बिहिरीतून पाणीकाढून तो झाडांना घालत राहिला.

एकदा रात्री दोघे मित्र परस्परांची आशापूर्त्या कामाविषयी मोखू लागले.

खंडू म्हणाला—“माझं काम म्हणशील तर गडचा, अगदी सोपे आहे. बुवा, मी बैलांना चरायला सोडून झाडाखाली खूप झोप काढली. संध्याकाळी वेल स्वतःच चरून माझ्याबघळ येऊन उभे राहाले. त्यांच्या पावलांची चाहुल लागतोच माझी झोप मोडली व मी त्यांना परी पेऊन झाले.”

आतले अगेल नसेल, सर्वे बाग पाण्याने भिजून गेली. दिवसभर खाटेवर पडून लोपा काडल्या.” दगडूने थाप मारली.

“छान, तय्यार ज्यांना तू नेमून म्हणून बैलांना चरायला घेऊन जा, व मी बागतेले काम करतो.” खंडू म्हणाला.

दगडूला फार आनंद झाला. म्हणाला—“मी तेच तुला म्हणणार होतो!”

“हो पण बरोबर एक खाट न्यायला विसरू नकोस, वर का?” खंडूने दगडूला बघावून सांगितले.

दुसऱ्या दिवशी दोघांनी परस्परांच्या कामाची बदलाबदल केली. त्यांना परस्परांची लवाडी कळली.

परंतु खंडूला आपली एक विचित्र गोष्ट कळली. वागेत एका आंब्याच्या झाडाला कित्येक घागरी पाणी घालीत राहिल्या तरी तळी भरत नव्हती. रात्री याचे गुपित काय हे पाहून त्याचे स्थान मनाशी ठरविले.

त्या दिवशी रात्री दोघे भेटले, परंतु आपापल्या कामाविषयी मात्र कोणते कोणाशी बोलला नाही. ओगल्यासारखे दोघे हांग करून पडत राहिले. दोन प्रहर रात्र लोटल्यावर खंडू एक पहार घेऊन आंब्याच्या झाडापर्यंत गेला आणि मुळाजवळ सणू स्मरला. सोबे झपाट्याने पहाट झाली.

झाला.

समवेत खंडूने चारीनाजूला कोणी नाहीना, पाहिले. दगडू काळोखात घेजारीच उभा होता. “काथरे इतक्या रात्री वणलो आहेस?” दगडूने विचारले.

“या झाडाला पाणी बरोबर लागत नाही झोप लागत नव्हती म्हणून आलो वळी ठीक करायला.” खंडू म्हणाला.

“खणूण” असा कसला आवाज झाला रे?” दगडूने हेसु आवरोत विचारले.

“अग्रेड एखादा दगड, आणखी काय? बल, हांगू या, साऊन!” खंडू म्हणाला.

दोघे परतले आणि झोपले. दगडूला झोप लागली की पुन्हा खणून पाहू असा

विचार करून खंडू सुद्धा जमिनीवर पडला. परंतु त्यालाच छान झोप लागली.

खंडू सोरु लागल्यावर दगडू उठला आणि पहार घेऊन त्या आंब्याच्या झाडाजवळ गेला. त्याने तळी खणून त्यातून दोन तीन तांबे काढले. ते लीकर कोठे तरी लपवून देवायचे ठरवून तो शेजारच्या एका तळ्यात गेला. फार खोल नाही अशी जागा पाहून त्याने ते तांबे आत पुसून ठेवून विले आणि कतहीच पडले नाही असे दाखवून स्वस्थ राहिला. त्याला झोप लागली.

खंडू पहाटे उठला आणि पहार घेऊन आंब्याच्या झाडाजवळ गेला. तेथे एकही तांब्या दिसला नाही. परत येऊन त्याने

काही नव्या बाहणाचा जोड घेऊन आल्या गावी गेला असणार असे वाटून तो त्या वाटेने पळत निघाला.

दगडू काही वेळ पळत राहल्यावर त्याला थोड्या वंतरावर खडू तांबे घेऊन जात असलेला दिसला. तो मधल्या आड वाटेने खडू जात होता त्याच वाटेवर खडूचाही पुढे धावत गेला आणि एका उंचवल्यावर चढून त्याचे आपली एका गवी वहाण एका जागी टाकली आणि दुसरी क्षमर पावलावर नेऊन टाकली आणि स्वतः एका झुडपाआड लपून बसला.

थोड्याच वेळाने खडू तांब्यांचे जोडां वाहून नेणे कठीण होत होते तरी कसाबसा त्या जागी आला. नवीन वहाण त्याच्या नजरेस पडली. परंतु ती एकच होती, म्हणून थोडा निराण झाला आणि पुढे चालू लागला. क्षमर पावले चालून गेल्यावर त्या वाहणाची जोडवहाण दिसली. त्याला मोह झाला. त्याने चारी बाजूला नजर फिरवून पाहिले. माणूस तर काय कीडमुरीमुढा दिसली नाही. म्हणून निविचत होऊन त्याने ते तांबे उचलून आली ठेवले व तेव्हा वहाण उचलून घेऊन जोडवहाण मागे दिसली होती ती आणावला गेला.

त्या अवधीत दगडूने झाडाआडून येऊन तांबे उचलून खांबावर घेतले आणि

पीचला.

खडू नव्या बाहणाचा जोड घेऊन परतला तोंगरीत तांबे नाहीसे झाले होते. ते काम दगडूचेच असले पाहिजे असे ठरवून तो क्षपाक्षप पावले उचलून दगडूच्या घरी आला.

खडूने दगडूच्या घरात पाऊल ठेवताच त्याला रडारड ऐकू आली. त्याने चौकशी केली की रडारड कशासाठी?

तेव्हा दगडूची मायको व भुले रदत दगडू मरण पावल्याचे सांगू लागली.

काही वेळ खडूगुढा त्यांच्याबरोबर रडण्याचे शोग करून म्हणाला—“दोघांचे परस्परार किते प्रेम होते. आता दगडूची शेवटची इच्छा पूरी करण्या व्यतिरिक्त की काय करू शकणार? माझ्या आधी ती मेला तर त्याने मला आपली शेवटची इच्छा सांगून ठेवली होती. ती अशी की तुरीची कापणी झाल्यावर ब्रे खुट उरतात त्यावरून त्याने आपला मृतदेह ओढून न्यावा असे

सांगितले होते. त्याची ती शेवटची इच्छा आता मी पूरी करावी म्हणतो!”

असे म्हणत खडूने दगडूचा देह उचलून खांबावर घेतला व कोणी नाही म्हटले तरी तिकडे दुर्लक्ष करून मुकडीच कापणी झालेल्या तुरीच्या शेतजवळ घेऊन गेला.

अग्निनील पुरलेल्या सुन्यांसारखे तुरीचे खुट पाहून दगडूला खरोखर तीव्र जीव गेल्यासारखे झाले. आपण गप्प राहिला तर लोट बस्कीन आपल्याला या मृतावरून फरफटत नेणार अशी भीती त्याला वाटली.

दगडू चढावशी छडपडत खांबावरून उतरला व खडूचे पाय घरून म्हणाला—“दादा! मला क्षमा कर! आपण चौर्यवृत्ती सोडून नीतीने पुढील आयुष्य घालवायचे ठरविले होते ना? मग ही चौर्यवृत्ती सांगली किते काळ ठेवायची? दोन हांचे आहोत आपण एकेक वाटून घेऊ आणि सुखाने राहू!”

दोन्ही सावे दोघांनी वाटून घेतले व सूप श्रीमंत होऊन दोघांनी पुढील आयुष्य सुखाने घालविले.

